

ឥត
1
2507

ឋានៈស័កបៀតសាធារ

សាលា

ប្រឹក្សាជាតិ

ឥត

1

2507

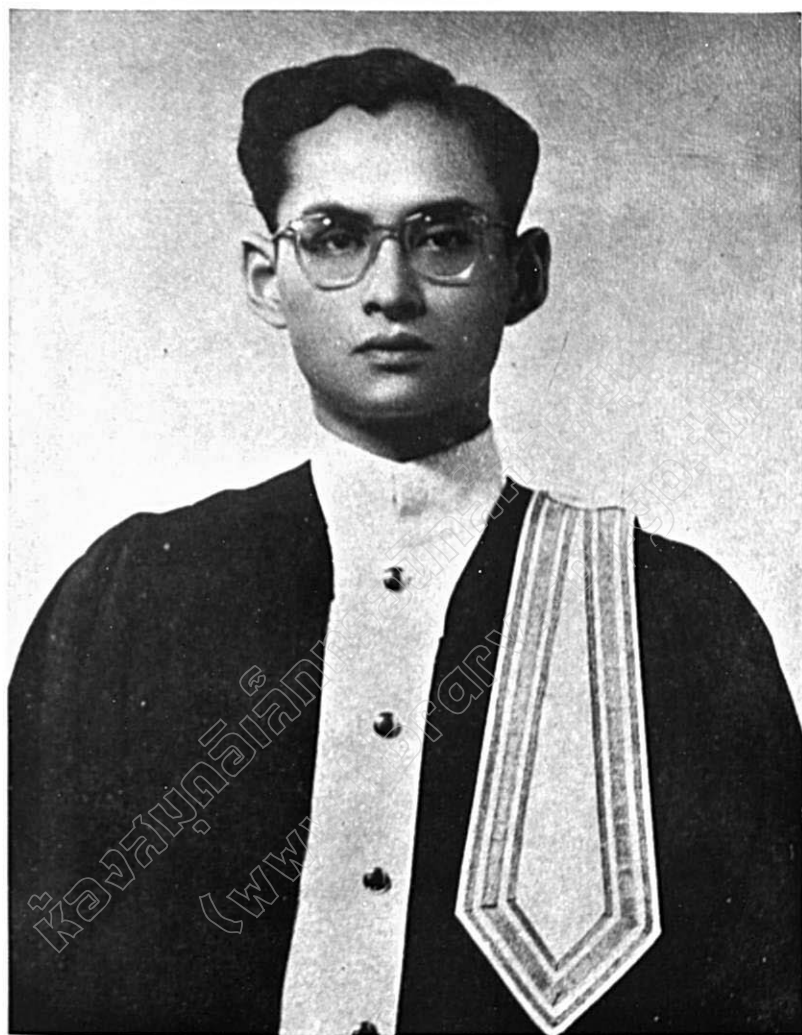
១៤ កុម្មុយានិស្ត ០៧

ที่ระลึกเปิดอาคาร

ศาลจังหวัดสตูล

วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๗

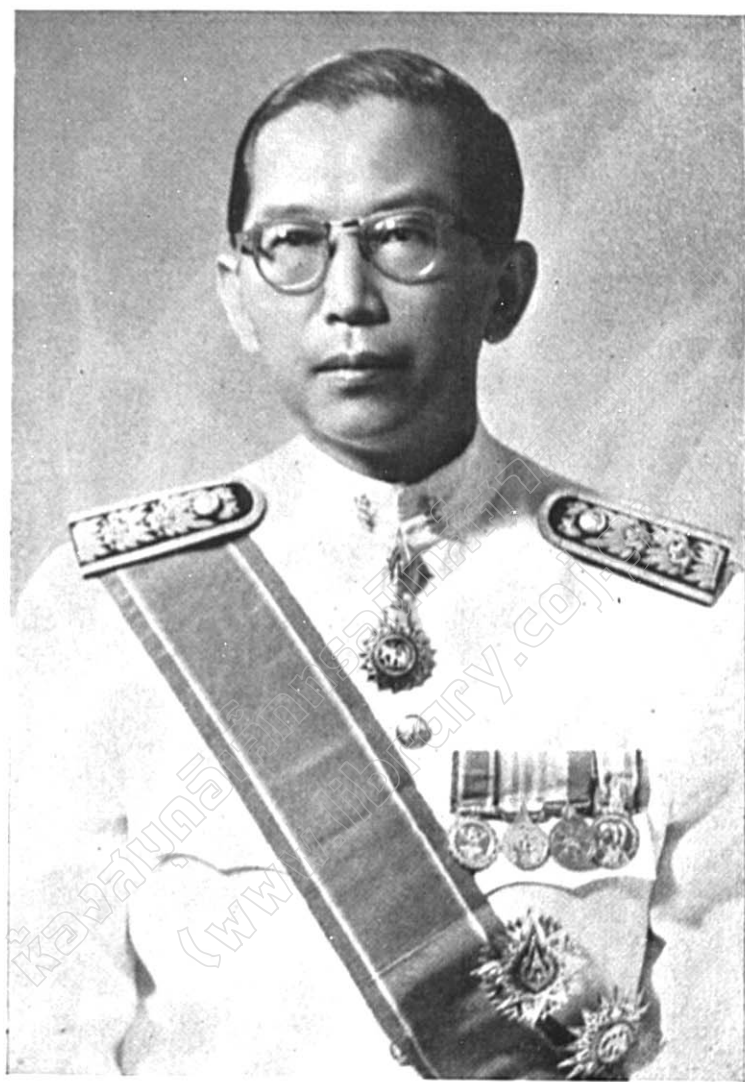

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ

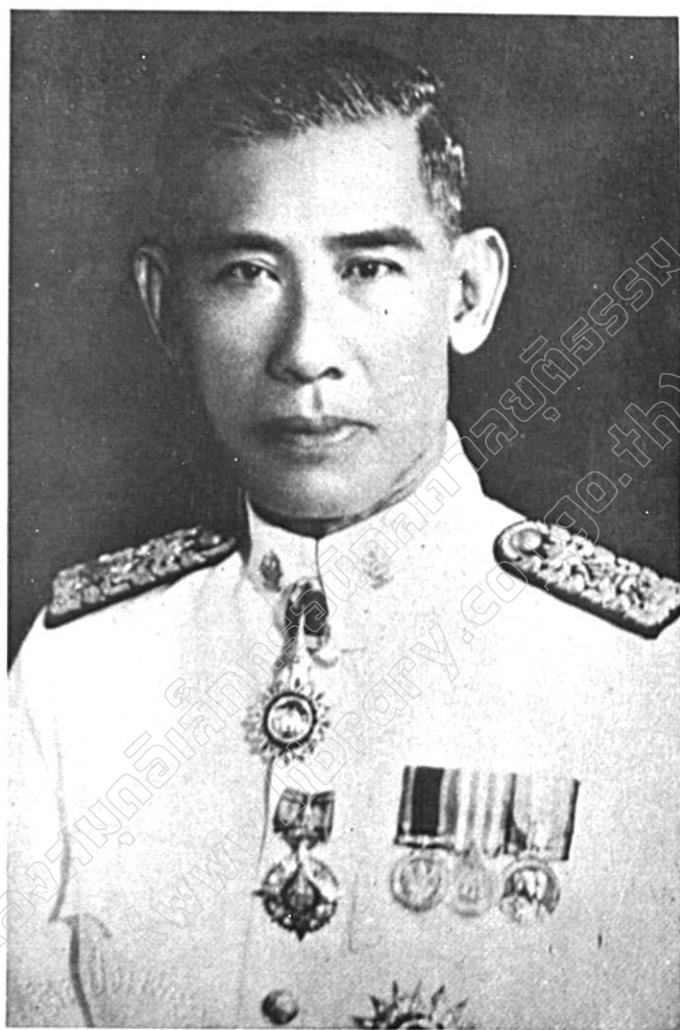
เลขทะเบียน.....	144
เลขหมู่.....	9507
วันเดือนปี.....	

พระยาอรรดการิณพนธ์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

นายกำธร พันธุลาภ
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

นายเจริญ ไชยคุปต์
อธิบดีศูนิหามาษา ภาค ๘

คณะผู้พิพากษา
 จำศาล คณะตุลาการ ศาลจังหวัดสตูล

นายสุนทร คิงปไชย
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

นายกรติ สุวรรณพรมมา
 ผู้พิพากษา

นายจำลอง จีระเสถียร
 จำศาล

นายบาราเหม ยี่เส้น
 คณะตุลาการ

นายสอาด กะตะ
 คณะตุลาการ

คำนำ

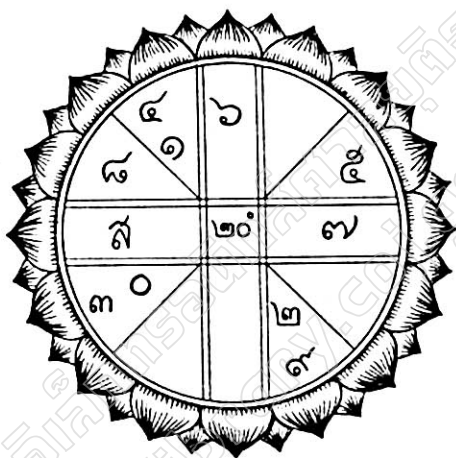
อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสุลหลังเดิมได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ จำนวนอายุได้ถึง ๕๐ ปี ตัวอาคารชำรุดทรุดโทรมคับแคบและไม่เหมาะสมแก่กาลสมัย จะซ่อมแซมใหม่ก็คงไม่สามารถจัดทำให้นั่งคงและกว้างขวางพอแก่ปริมาณงานในปัจจุบันได้ รัฐบาลปฏิวัติอันมี ฯ พณ ฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้กรุณานุมัติงบประมาณค่าก่อสร้างอาคารขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ กระทรวงยุติธรรมจึงได้สร้างอาคารหลังใหม่นี้ขึ้น บัดนี้การก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสุลได้เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้กำหนดวันทำพิธีเปิด ณ วันศุกร์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ และ ฯ พณ ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้กรุณามาประกอบพิธีเปิดอาคาร ซึ่งเป็นความกรุณาอย่างยิ่ง

ในโอกาสนี้ ศาลจังหวัดสุลจึงได้รวบรวมเอกสารและบทความต่าง ๆ อันมีความสำคัญเกี่ยวกับศาลจังหวัดสุลและศาลยุติธรรมมาจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานนี้ หวังว่าจักเป็นประโยชน์ตามสมควร และคณะข้าราชการศาลจังหวัดสุล ขอขอบคุณบรรดาผู้ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือในงานเปิดอาคารศาลครั้งนี้ด้วยกำลังใจที่ดียิ่ง กาลังกายก็ดี หรือด้วยกำลังใจความคิดก็ดี ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย.

ศาลจังหวัดสุล

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗

ศิลาฤกษ์ศาลจังหวัดสตูล

วันศุกร์ที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๐๖

ปฐมฤกษ์ เวลา ๐๘.๐๑ น. หมดฤกษ์ เวลา ๐๙.๕๕ น.

หันหน้าไปทางทิศอาคเนย์

ประวัติ

ศาลจังหวัดสตูล

ก่อนอื่น เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมาของศาลจังหวัดสตูล
ได้ดังนี้ ก็น่าจะทราบประวัติของจังหวัดสตูลพอสังเขปก่อนดังนี้ :

ในสมัยโบราณสตูลเดิมไม่ได้เป็นจังหวัด มีฐานะเป็นเพียงตำบลเท่านั้น
การปกครองขึ้นอยู่กับเมืองไทรบุรี ซึ่งขณะนั้นมีฐานะเป็นประเทศราชของไทย
การปกครองอนุโลมตามแบบประเพณีโดยมีเจ้าผู้ปกครองรัฐ ต่อมา พ.ศ. ๒๓๘๑
เมืองไทรบุรีเกิดกบฏ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์เป็นแม่ทัพยกไปปราบพวกกบฏสงบราบคาบ เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๘๒ ได้แบ่งเมืองไทรบุรีออกเป็น ๑๒ มุข (ตำบล) และยกฐานะ
ตำบลสตูลขึ้นเป็นเมือง แต่งตั้งให้ตันกุ่มอะเก็บ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
เป็นพระยาอภัยนุราช เป็นเจ้าเมืองสตูล และให้อยู่ในความดูแลควบคุมของ
เมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รวมเมืองไทรบุรี เมืองเปอร์ลิส เมืองสตูล จัดเป็นมณฑล
เทศาภิบาลเรียกว่า มณฑลไทรบุรี

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ รัฐบาลไทยกับรัฐบาลอังกฤษได้ตกลงแบ่งปันเขต
แดนกันใหม่ เป็นผลให้ไทรบุรีและเปอร์ลิสตกเป็นของอังกฤษ คงเหลือแต่เมืองสตูล
เพียงเมืองเดียวที่คงอยู่ในราชอาณาจักรไทย และได้รวมอยู่ในมณฑลภูเก็ต ต่อมาใน
ปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้โอนสตูลจากภูเก็ตมาขึ้นมณฑลนครศรีธรรมราช จนกระทั่งประกาศ
ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๖
สตูลจึงมีฐานะเป็นจังหวัดเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ

ส่วนการศาลของจังหวัดสตูลนั้น พอจะแบ่งออกได้เป็น ๒ สมัย คือสมัยแรก ที่สตูลยังขึ้นอยู่กับเมืองไทรบุรี สมัยที่ ๒ เมื่อไทยกับอังกฤษได้แบ่งปันดินแดนกันแล้ว ซึ่งมีผลให้สตูลมาขึ้นกับไทย ส่วนเปอร์ลิสไทรบุรีขึ้นกับอังกฤษ

ในสมัยที่สตูลยังขึ้นอยู่กับไทรบุรีนั้น การศาลก็เป็นแบบประเพณีการปกครอง ที่มีเจ้าผู้ครองเมือง หรือ ที่เรียกกันว่า รยา รยาได้แต่งตั้งผู้พิพากษาซึ่งเรียกว่า ฮาเก็ม ไว้ประจำศาลสำหรับเมืองสตูล ๒ นาย และที่ทำการศาลเดิมของฮาเก็มเมืองสตูลนั้น ตั้งอยู่ ณ ที่ทำการทรวนคนเข้าเมืองจังหวัดสตูลปัจจุบัน ซึ่งเยื้องคนละฟากถนนกันกับ มัสยิดอาากีบีของสตูลในปัจจุบัน ต่อมาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๔๗ ดินฟ้าอากาศไม่อำนวย ทำให้ชาวในนาของราษฎรเสียหายมาก ราษฎรจึงค้างภาษีอากร แต่ให้เลื่อนไปเสียรวม กันในปีต่อไปรวมเก็บสองปีในครั้งเดียว ราษฎรเคืองครุ่นและได้รับความกระทบกระเทือน ทางจิตใจมาก จึงทำให้บุคคลคนหนึ่ง คิดกำเรียบแหย่ราษฎรให้กระด้างกระเดื่องก่อทาง บ้านเมือง เพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตัว บุคคลดังกล่าวชื่อ ตนกูอิบรอฮีม อ้างตนว่าหลาน ของ ตนกูสะมาแอ (พระยาอภัยนุราช) เจ้าเมืองสตูลคนก่อน รวบรวมพรรคพวกได้เป็น จำนวนมาก ต้องการจะโค่นตำแหน่งเจ้าเมืองเดิม คือ ตนกูมาฮารุดดีน ซึ่งต่อมาได้เป็น พระยาภูมินาถกัตติ จนถึงรัฐบาลไทยต้องส่งเรือรบมาจับตัว ตนกูอิบรอฮีม ไปและได้ส่งตัว ขึ้นศาลในกรุงเทพ ฯ ตนกูอิบรอฮีม ถูกศาลพิพากษาให้จำคุก ๓ ปี และในที่สุดได้ถึง แก่กรรมในเรือนจำที่กรุงเทพ ฯ

ฝ่ายรัฐบาลไทยเมื่อเห็นว่าทางเมืองสตูลสงบเรียบร้อยแล้ว จึงส่งข้าราชการ ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามเป็นผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยปกครอง ๔ นาย ได้แก่ :

- (๑) ขุนบริรักษ์ ฯ (หวนฮัยกุลเราะห์มาน) เป็นนายอำเภอเมือง
 - (๒) ขุนนิกร ฯ (หวนอะหมัด) เป็นนายอำเภอทุ่งหว้า
 - (๓) ขุนพิพากษาสรรพกิจ เป็นผู้พิพากษาร่วมกับผู้พิพากษาเดิมที่มีอยู่แล้ว
- สองท่าน คือ ตวนไซยิดอับดุลเราะห์มานอัลดิโรศ และ เจ๊ะบาเฮร์ (เจ๊ะมะฮัมมัด ทอเฮร์)

(๔) ขุนอาทร ฯ (นายมน) เป็นที่ปรึกษาการคลัง ซึ่งเจอะหมัด บิน สอด (หลวงทิวญบวิหาร) เป็นหัวหน้าคลัง

ในสมัยต่อมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ (ร.ศ. ๑๒๘) เมืองสตูลแยกมาขึ้นกับ ประเทศไทยกังก้าวแล้ว รัฐบาลไทยจึงจัดระเบียบงานทางศาลเสียใหม่ตามแบบไทย คือ ให้มีผู้พิพากษาและผู้พิพากษารองประจำศาลเมืองสตูลสืบไป ทั้งนี้ผู้พิพากษาของไทย คนแรกได้แก่ หลวงประสานสรรพเหตุ ผู้พิพากษารองได้แก่ นายสตาร์ และ นายฮวด เป็นยกกระบัตร (จำศาล) กองอาศัยอาคารศาลเดิมของบ้านเมืองสมัยก่อนกังก้าวแล้ว อาคารศาลกังก้าวนี้สร้างมานานราว ๓๕ ปี เก่าและชำรุดทรุดโทรมมาก ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) จึงได้รับงบประมาณจากข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตให้สร้าง อาคารศาลใหม่ เป็นเงิน ๓,๕๐๐ เหรียญมลายู (๑ เหรียญเท่ากับ ๑ บาท ๕๐ สตางค์ ขณะนั้น) ส่วนที่ดินที่ศาลเดิมตั้งอยู่นั้นคับแคบไม่เหมาะที่จะสร้างอาคารศาลซึ่งจะต้อง ขยายให้ใหญ่โตตามความเจริญของบ้านเมืองได้ ทางราชการจึงได้จัดซื้อที่ดินจาก พระยาภูมินาถกิติ ๑ แปลง เนื้อที่ราว ๑๐ ไร่เศษ ราคา ๑,๐๐๐ เหรียญ เป็นที่ดิน แปลงที่สร้างอาคารศาลปัจจุบันนี้ หลวงประสานสรรพเหตุ ได้ทำสัญญาจ้างเงินเล่าเจียว ผู้รับเหมาก่อสร้างให้สร้างอาคารศาลตามแบบแปลน ๑ หลัง พร้อมทั้งบัลลังก์พิจารณา และห้องขังจำเลย รวมค่าก่อสร้างทั้งสิ้นเป็นเงิน ๓,๕๓๐ เหรียญตามสัญญาลงวันที่ ๓ เมษายน ร.ศ. ๑๓๑ และกำหนดให้ก่อสร้างแล้วเสร็จภายใน ๑๐ เดือน อาคารศาล กังก้าวเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ๕ ห้อง มีมุขหน้าและหลัง และมีเฉลียงรอบมุขหน้า ๓ ด้าน หลังคามุงกระเบื้องไทย อาคารกังก้าวได้ใช้เป็นที่ทำการของศาลเมืองสตูลมา ตั้งแต่ ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ รวมเวลา ๕๐ ปีเศษ ทางกระทรวงยุติธรรมเห็นว่าเป็นอาคารศาลที่เก่าแก่ชำรุดมาก สมควรจะได้ก่อสร้างใหม่ จึงได้ขอยกงบประมาณจากรัฐบาลและได้รับอนุมัติให้ทำการก่อสร้างอาคารศาล ใหม่ในจำนวนเงิน ๑ ล้าน ๓ แสนบาทเศษ เป็นอาคารสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กสอง ชั้นหลังคาทรงไทย มี ๔ บัลลังก์ สร้างในที่ดินเดิม กังที่ท่านได้เห็นเป็นสง่างามอยู่ใน ปัจจุบันนี้.

ศาลยุติธรรม

ตามลักษณะการปกครองของประเทศไทยในสมัยโบราณ ซึ่งได้ตั้งขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนแล้วนั้น ปรากฏตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีว่าได้แบ่งราชการออกเป็น ๔ กรม เรียกว่า เมือง วัง กลาง นา หรือเรียกรวมกันว่า “จตุสดมภ์” มีเสนาบดี ๔ ตำแหน่งเป็นหัวหน้ากรมเหล่านั้น เสนาบดีกรมวังว่าการในพระราชสำนัก และการยุติธรรมด้วย เพราะประเพณีโบราณได้ถือเป็นคติว่า พระมหากษัตริย์เป็นผู้ประทานความยุติธรรม ทรงวินิจฉัยบรรดาคดีกรณีพิพาทของราษฎรโดยพระองค์เอง แต่ในเมื่อจำเป็นต้องแบ่งเบาพระราชภาระในการนี้ จึงโปรดให้เสนาบดีกรมวังซึ่งเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระองค์ว่าการยุติธรรมต่างพระเนตรพระกรรณ พระองค์เป็นแต่ทรงรับอุทธรณ์ ในเมื่อมีผู้เอาคดีไปกราบทูลว่าขุนศาลตระกูลการบังคับคดีไม่เป็นธรรม แต่คดีที่ขุนศาลกรมวังนั้นคงเป็นคดีบางส่วน และโดยมากเป็นคดีที่ราษฎรฟ้องร้องกันเอง ส่วนคดีอุกฉกรรจ์มหันตโทษ เช่นคดีโจรผู้ร้าย เลียนหนามแผ่นดิน ขุนศาลกรมเมืองหรือที่เรียกว่าศาลกรมพระนครบาล ซึ่งมีหน้าที่บังคับกองตระเวนและชนแขวงอำเภอกำนันในเขตกรุง นอกจากนั้น คดีที่เกิดขึ้นเนื่องในหน้าที่ราชการกรมใด ก็มีศาลกรมนั้นพิจารณา เช่นศาลกรมนาพิจารณาความบรรดาที่เกี่ยวข้องกับที่นาและโคกระบือ และศาลกรมคลังบังคับคดีพระราชทรัพย์หลวง และครั้นมาสมัยเมื่อมีการค้าขายกับชาวต่างประเทศ พนักงานเจ้าท่าในกรมคลังได้รับหน้าที่ติดต่อบรรองชาวต่างประเทศ ก็ได้มีศาลกรมท่าขึ้นอยู่ในกรมคลังบังคับคดีเกี่ยวกับคนต่างประเทศอีกแผนกหนึ่งเป็นต้น ในส่วนวิธีการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลต่าง ๆ นั้นให้มีลูกขุน ณ ศาลหลวงเป็นผู้พิจารณาคดีที่ศาลสืบพยานเสร็จสำนวนแล้วเพื่อชี้ขาดว่าฝ่ายใดผิดหรือไม่ผิดอีกชั้นหนึ่ง

ลักษณะการปกครองที่แบ่งเป็น ๔ กรมก็กล่าวปรากฏหลักฐานเป็นที่แน่นอนว่ามีมาแต่แรกตั้งกรุงศรีอยุธยา ส่วนในสมัยกรุงสุโขทัยก็น่าจะแบ่งการปกครองเป็นทำนองเดียวกัน ซึ่งมีเสนาบดีกรมวังเป็นผู้ชำระความแทนพระมหากษัตริย์ หรือ

มีฉันทกัธอาทรมอบพระราชาส่วนนี้แก่ปุโรหิตหรือมโนสารอำมาตย์ ดังเช่นที่ปรากฏในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ว่า พระเจ้ามหาสมมุติราชทรงตั้งให้เป็นใหญ่ในหน้าที่บังคับบัญชากิจที่พึงปวงในส่วนที่ปรากฏตามศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า ที่ประตูพระราชวังมีกระเบื้องแขวนไว้สำหรับผู้มีทุกข์ร้อนไปสิ้นร้องทุกข์ และเสด็จออกประทับเหนือแผ่นหินพระแท่นมณังคศิลาภายใต้ไม้ตาล รัชและวินิจฉัยฎีกานั้น ก็น่าจะเป็นโดยมีพระราชประสงค์เช่นเดียวกับที่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ตั้งกลองวินิจฉัยเถรีไว้ที่ทิมกรมวัง เพื่อให้ราษฎรทูลร้องถวายฎีกากล่าวโทษพระเลขาการได้ ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณโดยฐานที่วางพระองค์เป็นอย่างวิเศษของประชาชน

ครั้นมาเมื่อรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงตั้งเสนาบดีเพิ่มขึ้นอีก ๒ ตำแหน่ง คือ สมุหพระกลาโหม เป็นหัวหน้ากรมพระกลาโหมบังคับราชการฝ่ายทหารทั่วไปอีกตำแหน่งหนึ่ง และ สมุหนายก เป็นหัวหน้ากรมมหาดไทยบังคับราชการพลเรือนทั่วไปอีกตำแหน่งหนึ่ง เสนาบดีทั้ง ๒ ตำแหน่งนี้มียศเป็นอัครมหาเสนาบดีสูงกว่าเสนาบดีทุกสมณศักดิ์ และมีหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาการหัวเมืองด้วย ซึ่งมีทั้งการที่ฝึกการรักษาท่านบำรุงบ้านเมือง การเก็บส่วยเก็บขจรณาการและรับคดีความต่าง ๆ

ราชการในสมัยต่อมาทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีการแยกออกไปอีก ฉะนั้นนอกจากกรมพระกลาโหม มหาดไทย และกรมเมือง วัง คลัง นา ดังกล่าวข้างต้น ได้มีการตั้งรองลงมาสำหรับราชการต่าง ๆ อีกมาก ลักษณะการปกครองที่แบ่งเป็นกรมต่าง ๆ นี้ยังคงเป็นมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และในส่วนที่เกี่ยวกับคดีความ กรมไคมีอำนาจชำระและตัดสิน กรมนี้ก็ยังยังคงได้ชื่อว่าเป็นศาล

ในรัชการพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ก่อนที่จะทรงวางยุติธรรมปรากฏว่ามีศาลทั้งในกรุงเทพ ฯ และหัวเมืองชั้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทย กลาโหม และในกรมท่า ให้ความแพ่งและความอาญา และมีศาลนครบาลในกรุงเทพ ฯ ว่าแต่ความอาญาอย่างเดียว ส่วนความแพ่งในกรุงเทพ ฯ นั้นมีศาลแพ่งกลางและศาลแพ่ง

กระเชมเป็นเจ้าหน้าที่ชำระ แต่ศาลแพ่งกลางและศาลแพ่งกระเชมนี้หาชั้นอยู่ในกระทรวงใดไม่

นอกจากที่กล่าวแล้วมีศาลกรมมาชำระความเรื่องที่มา ศาลในกรมพระคลังมหาสมบัติชำระความภาษีอากรและหนี้หลวง ทั้งยังมีศาลราชตระกูล ศาลกรมวัง และศาลกรมสุรัสวดีอีก

ศาลที่เป็นธรรมดาในกรุงเทพฯ สมัยนั้นก็มีศาลนครบาล ศาลกระทรวงมหาดไทยและกลาโหม กรมท่า กับศาลแพ่งกลาง ศาลแพ่งกระเชม คือเป็นศาลที่ชำระความโจรกรรมที่เกิดขึ้นตามธรรมดา และความแพ่งระหว่างราษฎรด้วยกัน ศาลนอกจากนี้ชำระความที่อาจเรียกได้ว่าเป็นพิเศษ

การรับฟ้องและการพิจารณาพิพากษาก็ยังแบ่งเป็นหลายหน้าที่หลายกรม เช่น กรมรับฟ้อง ลูกขุน ผู้รับ และขุนศาลตระลาการ ศาลนครบาล ศาลแพ่งกลาง ศาลแพ่งกระเชม ศาลมหาดไทย ศาลกลาโหมและกรมท่าเป็นศาลที่มีแต่ตระลาการผู้ชำระคดี แต่ผู้รับฟ้องนั้นเป็นกรมหนึ่งต่างหากซึ่งเมื่อรับฟ้องไว้แล้วก็นำเสนอลูกขุน ที่เป็นกรมอิสระอีกกรมหนึ่ง เมืู่ลูกขุนตรวจฟ้องว่าเป็นฟ้องที่ถูกต้องแล้ว กรมรับฟ้องจึงจะนำฟ้องนั้นไปยังศาลนครบาล ศาลแพ่งกลาง ศาลแพ่งกระเชม หรือศาลมหาดไทย กลาโหม กรมท่า ศาลหนึ่งศาลใดแล้วแต่ความนั้นจะตกอยู่ในเขตอำนาจของใคร เมื่อศาลได้ฟ้องไปดังนี้แล้ว ศาลนั้น ๆ จึงจะชำระได้ เว้นแต่ความอาญา โจรกรรมบางรายที่ศาลกระทรวงนั้น ๆ เอาจามาชำระซักไซ้ไต่สวนโดยไม่มีโจทก์ หรือโดยเป็นโจทก์เองชำระเอง ด้วยถืออำนาจว่าเป็นการปราบโจรผู้ร้าย ซึ่งกรณีเช่นนี้ก็มีอยู่บ้างไม่น้อย เมื่อศาลได้ชำระความเสร็จจำนวนแล้ว ก็ต้องส่งขึ้นไปยังลูกขุนให้ชี้ขาด ลูกขุนเองเมื่อได้ชี้ขาดว่าผู้ใดผิดหรือไม่ผิดแล้ว ยังต้องส่งจำนวนไปยังผู้รับให้วางขทักรับขึ้นหนึ่ง และในวิธีพิจารณาเคมคก็มีเพียงชั้นอุทธรณ์เท่านั้น วิชอุทธรณ์ก็คือ เมื่อศาลพิพากษาแล้วคู่ความจะขอให้เปลี่ยนหรือแก้คำพิพากษาอย่างไร ต้องฟ้องผู้ชำระยังศาลอุทธรณ์คดีราษฎร ซึ่งชั้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทย

ส่วนการปฏิภาณซึ่งมีในสมัยนั้น ในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงอธิบายไว้ว่า “เข้าใจว่าเป็นหนังสือร้องทุกข์ต่อพระเจ้าแผ่นดิน ๆ จะทรงพระกรุณาโปรดสั่งประการใด คงจะไม่เป็นแบบเหมือนมาทุกแผ่นดินนัก เพราะอำนาจพระเจ้าแผ่นดินนั้นไม่ใช่อำนาจศาล เป็นพระบรมเดชานุภาพคุ้มครองแผ่นดินคนละอย่างออกไปใหญ่กว่าอำนาจศาลที่เป็นอำนาจ มัดตรึงผืนดินเสียกัน ยังไม่ปรากฏว่าพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงมีวินิจฉัยพิจารณาความตามคำที่เรียก กันในศาลเลย เพราะเหตุฉะนั้นจึงสงสัยว่าแต่เดิมมาฎีกาต่อพระเจ้าแผ่นดินไม่ปรากฏนัก ในกฎหมายนั้น เพราะถือเสียว่า ถ้าได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประการใดก็แล้วไปด้วย พระบรมเดชานุภาพ ฎีกาในเร็ว ๆ นี้มีขึ้นในคดีที่ศาลตัดสินแล้ว และผู้ที่แพ้คดีฟ้องผู้ชนะ ที่เรียกว่าอุทธรณ์นั้นเสร็จกันไปแล้วด้วย และตามกฎหมายจะเป็นอันถึงเวลาที่บังคับตาม คำพิพากษาได้ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องกระวนกระวายหาทางหลบหนีการบังคับคดีต่อไป มีทาง ออกได้คนจะต้องพากันออกทางนั้น พอมีทางโดยถวายฎีกาได้ก็ถวายฎีกาทีเดียว สำเร็จ ตามความประสงค์ โดยเหตุว่าเมื่อถวายฎีกาแล้ว การทั้งหลายที่ได้ทำมาในศาลเป็นอันงด หมด เมื่อมีทางเช่นนี้ฎีกาต้องเป็นธรรมดาของความอยู่เอง ฎีกาก็มากขึ้นทุกที ปรากฏ ครั้งแรกในประกาศจุลศักราช ๑๒๔๔ ว่าต้องทรงพระกรุณาโปรดตั้งน้องยาเธอกรมหลวง พิชิตปรีชากรเป็น “อธิบดี” ตรวจฎีกา คือแปลว่ามีมากเกินทอดพระเนตรเอง ต้องตั้ง เจ้าหน้าขึ้น เมื่อมีเจ้าหน้าที่ขึ้นดังนั้นก็เป็นอันมีวิธอุทธรณ์ ๒ ชั้นคือ อุทธรณ์ลูกขุนชั้นหนึ่ง และอุทธรณ์ต่อพระเจ้าอยู่หัวชั้นหนึ่ง วิธอุทธรณ์ ๒ ชั้นนี้ถึงแม้ว่าจะมีมาก่อนประกาศฉบับ นี้ก็ดีไม่มีประกาศฉบับใดเป็นพยาน”

ครั้นต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๔ (ร.ศ. ๑๑๐) ได้มีประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม โดยประกาศนี้ สรรพคดีทั้งปวงที่พิจารณาอยู่ในกระทรวง ต่าง ๆ รวมทั้งศาลฎีกา (กรมตรวจฎีกา) กับศาลฝ่ายพระราชวังบวรที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ตลอดจนบรรดาผู้พิจารณาตระลาการในกระทรวงศาลทั้งปวงนั้น ได้ยกมารวมอยู่ในศาล สถิติยุติธรรมที่ตั้งขึ้นเป็นกระทรวงใหญ่นี้ บังคับบัญชาเป็นแห่งเดียวกัน ในการรวมสังกัด ศาลนี้ ได้ยกศาลฎีกาเรียกเป็นศาลอุทธรณ์คดีหลวง ทั้งปรับปรุงและยุบรวมศาลบางศาล

ให้ยังมีเป็นศาลใหญ่อีกเพียง ๖ ศาล คือ ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร ศาลพระราชอาญา ศาลแพ่งกระหม่อม ศาลแพ่งกลาง ศาลสรรพากร และ ศาลต่างประเทศ

เมื่อยกศาลฎีกา ไป เป็น ศาลอุทธรณ์ คดีหลวงใน กระทรวงยุติธรรม สำหรับพิจารณาความอุทธรณ์คำพิพากษาคดีสินของศาลท่านั้นแล้ว ฎีกาทั้งปวงที่ยังค้างอยู่ก็ไต่ยกไปพิจารณาที่ศาลนั้นทั้งสิ้นด้วย ส่วนความที่จะเป็นฎีกาต่อไปนั้น ให้ทุเลงไว้ ฎีกาได้ แต่ในการกล่าวโทษคำพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีหลวงและศาลอุทธรณ์คดีราษฎร และกล่าวโทษเสนาคดีเจ้ากระทรวงทั้งปวง หรือในข้อความร้องทุกข์ที่ไม่เกี่ยวในเรื่องเป็นความ ฎีกาชนิดนี้เป็นอย่างสูงสุดที่จะควรไต่รับพระบรมราชวินิจฉัยในคดีนั้น ถ้ามีเหตุต้องพิจารณาพิพากษาในส่วนต่อไปจะได้โปรดเกล้าฯ ตั้งองคมนตรีเป็นครั้งเป็นคราวให้ชำระในส่วนหรือเรียงความเห็นทุเลงไว้ ฎีกาเป็นการพิเศษ หรือจะโปรดเกล้าฯ ให้ที่ประชุมเสนาคดีปรึกษาคดีสิน ความอื่นนอกจากนี้ห้ามมิให้ทำฎีกาขึ้นทุเลงไว้ ฎีกาทั้งปวงนี้เป็นชั้นต้นแห่งการวางหลักเกณฑ์ในเรื่องทุเลงไว้ ฎีกา

ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้มีพระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตยุติธรรม ยกเลิกศาลอุทธรณ์คดีหลวงตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นต้นไป และยกบรรดาความอุทธรณ์ซึ่งยังค้าง พิจารณา อยู่ในศาลนั้นไปรวมพิจารณาในศาลอุทธรณ์คดีราษฎร ส่วนบรรดาความอุทธรณ์ ซึ่งจะฟ้องร้อง กันขึ้นใหม่ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นต้นไปนั้น ความเดิมจะเป็นคดีหลวงก็ดี คดีราษฎรก็ดี ให้ฟ้องและประทับไปยังศาลอุทธรณ์คดีราษฎรทั้งสิ้น แต่ถ้าจะฟ้องอุทธรณ์กล่าวโทษคำตัดสินของศาลอุทธรณ์คดีราษฎรแล้ว ก็ให้ทุเลงไว้ ฎีกา

อนึ่งได้ตั้งศาลราชทัณฑ์พิเเลชันอีกศาลหนึ่ง สำหรับช่วยศาลพระราชอาญาชำระคดี ความอาญาที่ค้างอยู่ในศาลพระราชอาญานั้น ได้แบ่งแยกมาพิจารณาในศาลราชทัณฑ์พิเเลชัน และความอาญาทั้งปวงที่ฟ้องร้องกันขึ้นใหม่ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นต้นมา ก็ตกกระทรวงศาลทั้งสองนี้เท่านั้น

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้มีประกาศให้ยกเลิกศาลราชทัณฑ์พิเทศีย์ ยกมา
รวมในศาลพระราชนิพนธ์เป็นแห่งเดียวกัน เรียกว่าศาลพระราชนิพนธ์ มีหน้าที่สำหรับ
พิจารณาและรับฟ้องในคดีความอาญาทั้งปวงสืบต่อไป

ศาลที่จะจัดขึ้นใหม่ให้สังกัดกระทรวงยุติธรรมนั้นเป็นศาลในกรุงเทพ ฯ ส่วน
ศาลในหัวเมืองในจังหวัดกรุงเทพ ฯ และศาลในหัวเมืองอื่น ๆ คงเป็นไปตามเดิมคงปรากฏ
ในพระธรรมนูญศาลหัวเมือง พุทธศักราช ๒๔๓๘ ซึ่งคงแยกศาลหัวเมืองไปสังกัดอยู่
ในกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล เมื่อได้จัดระเบียบราชการศาลในกรุงเทพ ฯ
เข้ารูปเรียบร้อยแล้ว ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ จึงได้เริ่มต้นจัดการศาลหัวเมือง เพื่อในที่สุจริตไกร
รวมให้มาสังกัดกระทรวงยุติธรรมเช่นเดียวกับศาลในกรุงเทพ ฯ โดยตราพระราชบัญญัติ
ตั้งข้าหลวงพิเศษสำหรับจัดการแก้ไขธรรมเนียม ศาลยุติธรรมหัวเมืองทั้งปวงขึ้น เมื่อวันที่
๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๘

ข้าหลวงพิเศษได้พิจารณาการศาลยุติธรรมจนสำเร็จที่ราชอาณาจักร และ
ตามประกาศลงวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้ตั้งศาลมณฑลพายัพและศาลมณฑล
มหาราษฎร์เป็นที่สุจริต เมื่อราชการศาลยุติธรรมได้เจริญขึ้นเป็นลำดับมาก็ย่อมหมดความ
จำเป็นที่จะให้ตำแหน่งข้าหลวงพิเศษประจำมณฑลดำรงคงอยู่ต่อไป ฉะนั้นประกาศที่ตั้ง
ศาลทั้ง ๒ นั้นจึงได้ยกเลิกตำแหน่งข้าหลวงพิเศษเสีย และตั้งตำแหน่งข้าหลวงพิเศษ
ศาลยุติธรรมขึ้นแทน มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบังคับอรรถคดีแพ่งกรณีอาญา และ
ตรวจตราระเบียบราชการศาล แนะนำครอบครัวผู้พิพากษาตุลาการได้ทั่วทุกหัวเมือง
มณฑลในราชอาณาจักร

ครั้นต่อมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรม
ขึ้นเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๑ (ร.ศ. ๑๒๗) พระธรรมนูญนี้ให้มีศาลแบ่ง
เป็น ๓ แผนก คือ ศาลฎีกาแผนกหนึ่ง ศาลสถิตยุติธรรมกรุงเทพ ฯ แผนกหนึ่ง และ
ศาลหัวเมืองอีกแผนกหนึ่ง

ศาลฎีกาธิบดีขอต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่วนศาลสถิตยุติธรรม
กรุงเทพ ฯ และหัวเมืองนั้นขึ้นอยู่กับกระทรวงยุติธรรม

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ (ร.ศ. ๑๓๑) ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยการกระทรวงยุติธรรมลงวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๕ ให้ยกเลิกการรวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรม เพราะฉะนั้นตั้งแต่บัดนั้นมาศาลที่อยู่ในกระทรวงยุติธรรม จึงแบ่งออกเป็น ๒ แผนก คือ :

(๑) ศาลสถิตยุติธรรมกรุงเทพ ฯ ได้แก่

๑. ศาลฎีกา (ซึ่งเป็นศาลอุทธรณ์สูงสุด)
 ๒. ศาลอุทธรณ์ (ซึ่งเป็นศาลอุทธรณ์ชั้นแรก)
 ๓. ศาลพระวชิราวุธ
 ๔. ศาลแพ่ง
 ๕. ศาลต่างประเทศ และศาลคดีต่างประเทศ
 ๖. ศาลโปริสภา (ซึ่งเป็นศาลชั้นคำชำนัดและเป็นศาลไต่สวนด้วย)
- (ซึ่งเป็นศาลสูงชั้นต้น)

(๒) ศาลหัวเมืองแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ :

๑. ศาลมณฑล
๒. ศาลเมือง (หรือศาลจังหวัด)
๓. ศาลแขวง

อนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้ประกาศใช้พระธรรมนูญศาลทรัพย์สินให้ตั้งศาลเพิ่มขึ้นในนามสถิตยุติธรรมอีกศาลหนึ่ง เรียกว่า “ศาลทรัพย์สิน” เป็นกระทรวงศาลมีอำนาจศาลอาญาอาญาจักร รัชชัญญัตติศาสตราภรณ์ทรัพย์สินศาล คือ เรือใหญ่น้อยและสินค้าของลงระวางเรือ ฯลฯ ส่วนการที่จะเปิดศาลทำการหรือตั้งผู้พิพากษาประจำศาลชั้นเมื่อใดนั้นจะได้มีประกาศพระบรมราชโองการเป็นคราว ๆ ไป

ราชการศาลในสมัยนั้น แม้จะมีอุปสรรคอันนับได้ว่าเต็มเท่าศาลแห่งประเทศที่เป็นเอกราชทั้งหลายก็ แต่ก็ยังหาให้มีเอกราชอันสมบูรณ์พร้อมทุกประการไม่ โดยที่ยังต้องมีศาล ต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับคนต่างประเทศบางจำพวกเช่นเกี่ยวกับที่มาแต่เริ่มแรกจึงตั้งศาลขึ้น และวิธีการของศาลนั้นมีข้อผูกพันอยู่ตามสัญญาทางพระราชไมตรีหลายประการ คือองค์ของ

ประเทศเหล่านั้นมีสิทธิที่จะมานั่งในศาลได้ กับมีสิทธิที่จะถอนคดีไปชำระเสียเอง นอก
จากนั้นในการพิจารณาตัดสินคดีก็ให้ผู้ที่ปรึกษากฎหมาย ชาวต่างประเทศนั่งในศาล อีกด้วย
หนึ่ง ประเทศอื่น ๆ บางประเทศก็ได้ทำสัญญาทางพระราชไมตรีทวงแทนสิทธิที่จะชำระ
คนของเขาไว้ และมีศาลกงสุลสำหรับชำระบุคคลของเขาเป็นพิเศษ แม้ต่อมาพิจารณา
ทำให้กงสุลมีสิทธิมานั่งในการพิจารณาคดีได้ยิ่งขึ้น และใน พ.ศ. ๒๔๖๕ ศาลกงสุล
บรรดาที่มีอยู่ได้เลิกไปทั้งสิ้นแล้วก็ได้ แต่สิทธิถอนคดีกับที่ฝ่ายไทยจะต้องจัดให้มีที่ปรึกษา
กฎหมาย นั้น ในคดี บางประเภท นั้น ยังคง มีอยู่ ซึ่งตามสัญญา ทาง พระราชไมตรี กับนานา
ประเทศสงวนไว้จนกว่าประเทศไทยจะประกาศและใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วน แล้วและ
ต่อไปอีก ๕ ปี

ครั้นเมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง มาเป็นระบอบประชาธิปไตย
ภายใต้รัฐธรรมนูญแล้ว ราชการศาลยุติธรรมก็ได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมแก่กาล
สมัยและก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น ในเบื้องต้นได้มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแยกการทางศาล
ตุลาการออกเป็นส่วนต่างจากการบริหาร และให้ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพาก
ษาคดี เพื่อเป็นหลักประกันให้ความยุติธรรมอันแท้จริงแก่ประชาชนราษฎรผู้เกี่ยวข้องทาง
อรรถคดีในโรงศาล คณะรัฐบาลผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงก็ได้มองเห็นความจำเป็นที่จะเร่ง
การชำระประมวลกฎหมายให้ก้าวหน้าไต่ระดับกับความเจริญในค่านอื่น ๆ เพื่อหวังจะเรียก
ร้องสิทธิเอกราชในทางศาลอันสมบูรณ์มาเป็นของชาติ และในขณะที่จะเร่งการปรับปรุง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ (ว่าด้วยครอบครัว) และบรรพ ๖ (ว่าด้วย
มรดก) รวมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและความแพ่งกับพระธรรมนูญ
ศาลยุติธรรม เพื่อให้ได้ ประกาศใช้ ครบถ้วน ตามสัญญา ทาง พระราชไมตรี ในทาง คำนที่
เกี่ยวกับธรรมนูญของศาลยุติธรรม รัฐบาลก็มีใ้โดยนึ่ง ได้ดำเนินการแก้ไขหลาย
ประการ มีอาทิเช่น ได้ยกเลิกตำแหน่งข้าหลวงพิเศษศาลยุติธรรม เลิกศาลมณฑล
และให้ศาลมณฑลแก่เดิมมีฐานะเป็นศาลจังหวัด กับยุบตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาล
มณฑลและทั้งข้าหลวงยุติธรรมขึ้นเป็นต้น

ครั้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ การจัดทำประมวลกฎหมายได้สำเร็จรูปขึ้นพร้อมมูลตามสัญญาทางพระราชไมตรี ในต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงได้ประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ พร้อมกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕-๖ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและความแพ่ง

ในชั้นนี้ว่าตามหลักในขณะที่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายต่าง ๆ ครบถ้วนแล้วนี้ประเทศไทยไม่มีข้อผูกพันที่จำต้องทำให้มีศาลสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวกับคนต่างประเทศต่อไปอีกแล้ว หรืออีกนัยหนึ่ง ศาลต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศซึ่งทรงขึ้นเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามสัญญาทางพระราชไมตรีเกิมนั้น ย่อมหมดอำนาจที่จะพิจารณาคดีใหม่ต่อไป คงมีอำนาจแต่เฉพาะคดีที่รับไว้และยังไม่ถึงที่สุดเท่านั้น ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ จึงมีใ้กล่าวถึงศาลเหล่านี้ไว้อีก แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากสิทธิถอนคดียังคงมีอยู่คงกล่าวข้างต้น และเพื่อประกันการที่จะไม่ให้ใช้สิทธินี้ รัฐบาลจึงเห็นควรให้มีศาลสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับคนต่างประเทศต่อไปอีกเป็นการชั่วคราวในระหว่างที่สิทธิถอนคดียังมีอยู่ ด้วยเหตุนี้ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการ พิจารณาพิพากษาคดี บางประเภทชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๘ ขึ้น ทั้งได้มีการจัดทำแผนพิเศษขึ้นในศาลแพ่ง ศาลอาญา และศาลแขวงพระนครใต้ (ซึ่งทรงขึ้นแทนศาลโปริสภาที่ ๑) เพื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภทที่เกี่ยวกับคนต่างประเทศต่อไปอีกเป็นการชั่วคราว แต่ในชั้นนี้วิธีการพิเศษต่าง ๆ ที่ศาลได้เคยปฏิบัติมาอันเกี่ยวกับคนต่างประเทศได้ถูกยกเลิกไปเป็นส่วนมากแล้ว

ต่อมารัฐบาลได้มีนโยบายที่จะแก้ไขหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศเป็นไปตามหลักความเสมอภาค และให้มีเอกราชในทางศาลโดยสมบูรณ์ จึงได้ยกเลิกบรรดาหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีซึ่งใช้อยู่กับประเทศต่าง ๆ ทุกประเทศ และดำเนินการเจรจาทำหนังสือสัญญาใหม่ ในการนี้รัฐบาลได้ขอให้ประเทศต่าง ๆ ยกเลิกสิทธิถอนคดีเสียก่อนถึงกำหนดประเทศที่สละสิทธิถอนคดีได้ทันทีตามวิธีรัฐธรรมนูญของตนที่ได้สละสิทธินี้ ประเทศที่

ยังละสิทธิไม่ได้ตามที่ว่านั้น ก็ยอมให้ยกเลิกสิทธิถอนคดีโดยสนธิสัญญาที่ได้ตกลงกันใหม่ และในระหว่างรอการแลกเปลี่ยนสัตยาบัน ประเทศใดรับรองว่าจะไม่ใช้สิทธิให้ก็ได้ให้คำรับรองเช่นนั้น ส่วนประเทศที่รับรองไม่ได้ ก็ได้รับรองว่าจะรีบเสนอสนธิสัญญานั้นเพื่อให้ได้สัตยาบันโดยเร็ว

การเราทำสนธิสัญญากับประเทศต่าง ๆ ได้ดำเนินมาจนได้มีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันโดยลำพัง และเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้มีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์ และการเดินเรือระหว่างไทย กับฝรั่งเศส ณ กรุง-เทพฯ เป็นฉบับสุดท้าย ฉะนั้นความจำเป็นที่จะคงใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาคดีบางประเภทชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๘ ย่อมเป็นอันไม่มีต่อไป จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติยกเลิก พระราชบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาคดีบางประเภทชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๘ และโอนคดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับอังกฤษและคนในสังกัดชาติฝรั่งเศสไปยังศาลธรรมดา พุทธศักราช ๒๔๘๑ เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๔๘๒ อันเป็นเครื่องหมายแสดงว่าตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นมาวิธีการพิเศษต่าง ๆ อันเกี่ยวกับคนต่างประเทศที่ศาลเราต้องผูกพันอยู่นั้นได้เลิกไปโดยเด็ดขาดและสิ้นเชิงแล้ว นับว่ารัฐบาลได้ดำเนินการเป็นอัน ๆ ตลอดจนมาเป็นผลให้ได้มาซึ่งเอกราชในทางศาลโดยสมบูรณ์

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ ได้ปรับปรุงศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๕๑ และประกาศใช้ระเบียบราชการกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๕ โดยแบ่งศาลออกเป็น ๓ ชั้น คือ

- (๑) ศาลชั้นต้น
- (๒) ศาลอุทธรณ์
- (๓) ศาลฎีกา (ศาลสูงสุด)

ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลแขวง ศาลจังหวัด ศาลแพ่ง และศาลอาญา ซึ่งตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๘๒ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม พระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๔๘๕ มีเขตอำนาจต่างกันดังนี้

ศาลแขวง มีเขตตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงได้กำหนดไว้ และมีอำนาจทำการไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีแพ่ง กับทำการไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา ทำการไต่สวนและมีคำสั่งในการชั้นอุทธรณ์ พlichtศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งมีราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสองพันบาท และคดีอาญาซึ่งอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินกว่าหกเดือนหรือปรับเกินกว่าสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับนั้นอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กำหนดแล้วไม่ได้ ถ้าคดีใดเมื่อพิจารณาพยานหลักฐานไปแล้ว ปรากฏว่าโทษของจำเลยควรจำคุกเกินกว่าหกเดือนหรือปรับเกินกว่าสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับเกินกว่านั้น ศาลแขวงต้องทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลอาญาหรือศาลจังหวัดพิพากษา แล้วแต่กรณี

ศาลแขวงนี้ ผู้พิพากษานายกiewiczทำการพิจารณาพิพากษาคดีได้เต็มอำนาจศาล

ศาลจังหวัดก็มีเขตตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหวัดได้กำหนดไว้ และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง แต่บรรดาคดีซึ่งเกิดขึ้นในศาลแขวงและอยู่ในอำนาจของศาลแขวงนั้น ถ้ายื่นฟ้องต่อศาลจังหวัด ศาลจังหวัดย่อมใช้ดุลยพินิจที่จะไม่ยอมรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ๆ ได้

ศาลแพ่ง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั้งปวง ศาลอาญามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง ศาลทั้งสองนี้มีเขตตลอดทั้งจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี แต่บรรดาคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีนั้น จะยื่นฟ้องต่อศาลแพ่งและศาลอาญาก็ได้ แต่ก็อยู่ในดุลยพินิจของศาลนั้น ๆ ที่จะไม่ยอมรับพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งที่ยื่นฟ้องเช่นนั้น

นอกจากศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมดังกล่าวแล้ว ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. ๒๔๙๔ จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง

ขึ้นในจังหวัดพระนคร และพระราชบัญญัติรักษาศาลเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา พ.ศ. ๒๕๐๕ ทั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลาขึ้นในจังหวัดสงขลา โดยศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางมีอำนาจตลอดจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ส่วนศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา มีเขตอำนาจตลอดจังหวัดสงขลา ศาลทั้งสองนี้เป็นศาลชั้นต้น ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ และมีวิธีการสำหรับใช้แก่เด็กและเยาวชนให้เหมาะสม เช่น เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความสนใจในสวัสดิภาพของเด็ก โดยเฉพาะสตรีที่เคยเป็นมารดามาแล้วได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีในฐานะเป็นผู้พิพากษาสมทบด้วย และก่อนที่ศาลจะพิจารณาคดีเกี่ยวกับเด็กโดยเด็ดขาดก็ให้มีผู้ตรวจและสังเกตการณ์ในเรื่องประวัติ การศึกษาอบรม ลักษณะนิสัย สุขภาพ ภาวะแห่งจิต และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวตลอดจนสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป เพื่อศาลจะได้สั่งให้ดำเนินการคุ้มครองดูแลรักษาประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนให้เป็นผลดีหรือจักสงเคราะห์และอบรมเด็กหรือเยาวชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้นกว่าที่จะลงโทษเด็กทั้งวิธีการที่ปฏิบัติมาแต่เดิม ทั้งให้มีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง มีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน รวมทั้งทำการสงเคราะห์อบรมเด็กและเยาวชนตามวิธีการของศาลด้วย

ศาลจังหวัด ศาลแพ่ง และ ศาลอาญา ทั้งมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองนาย จึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้เต็มอำนาจศาล ส่วนศาลคดีเด็กและเยาวชนนั้นมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองนาย และผู้พิพากษาสมทบอีกสองนายซึ่งต้องเป็นสตรีอย่างน้อยหนึ่งคนจึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้เต็มอำนาจศาล

ศาลอุทธรณ์ มีอำนาจพิจารณาพิพากษารรภาคที่อุทธรณ์คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ นอกจากนั้นมีอำนาจพิพากษาขึ้นตาม แก่หรือกลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นที่พิพากษาลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ในเมื่อคดีนั้นได้ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์ตามบทบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทูลตามกฎหมายคดีค้านคำ

ตั้งของศาลชั้นต้น ทั้งวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่น อีกด้วย

ศาลฎีกา มีอำนาจพิจารณาพิพากษายุทธคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษา หรือ คำสั่งของศาลอุทธรณ์ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกา และมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลฎีกามีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่น คดีใดซึ่งศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาแล้วเป็นอันยุติ คู่ความหาไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์ได้ ๑ ถวายฎีกาคัดค้านคดีนั้นต่อไปอีกไม่

ศาลอุทธรณ์ ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองนาย และศาลฎีกาอย่างน้อยสาม นาย จึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้

ศาลฎีกามีประธานศาลฎีกา (เดิมเรียก "อธิบดีศาลฎีกา") ศาลอุทธรณ์ ศาลแพ่ง และศาลอาญา มีอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลละหนึ่งนาย ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง มีอธิบดีเป็นผู้รับผิดชอบในงานของศาล

ในศาลชั้นต้นทุกศาล นอกจากศาลแพ่ง ศาลอาญาและศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง มีผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเป็นผู้รับผิดชอบ และอยู่ภายใต้ความควบคุมของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอีกชั้นหนึ่ง

อธิบดีผู้พิพากษาศาลมีตำแหน่งประจำภาค ๗ ละ ๑ ตำแหน่ง รวม ๗ ตำแหน่ง ด้วยกัน

ศาลชั้นต้นนอกจากศาลแพ่ง ศาลอาญา และศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง ขณะนี้มีรวมด้วยกันทั้งสิ้น ๑๐๔ ศาล เป็นศาลแขวง ๒๐ ศาล ศาลจังหวัด ๘๓ ศาล ศาลคดีเด็กและเยาวชน (จังหวัดสงขลา) ๑ ศาล

ตามประวัติศาลยุติธรรมที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นว่าการศาลของประเทศไทย ได้รับความเอาใจใส่ปรับปรุงให้เจริญก้าวหน้าโดยตลอดมาทุกสมัย และกระทรวงยุติธรรม ได้มีส่วนร่วมอันสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาให้แก่ราชการศาล และ ช่วยส่งเสริมให้ศาลทรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ ในการประสาทความยุติธรรม เพื่อประโยชน์สุขและสวัสดิภาพแก่ประชาชนทั้งมวล ศาลและกระทรวงยุติธรรมย่อมต้องดำรงอยู่เป็นคู่กัน.

เรื่องนี้ได้คัดลอกมาจากหนังสือวัฒนธรรมทางการศาล ที่กระทรวงยุติธรรมได้เรียบเรียงขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖.

คะโตะะยุติธรรม

โดย

กำธร พันธูลาภ

ปลัดกระทรวงยุติธรรม

การพิจารณาพิพากษาคดีชนชาวอิสลามใน ๔ จังหวัดภาคใต้ คือ จังหวัด บัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูลนั้น กระทรวงยุติธรรมได้ยึดมั่นในนโยบาย ที่จะหนุนบำรุงชนชาวอิสลามในจังหวัดทั้ง ๔ นี้ ได้บำเพ็ญลัทธิศาสนาอิสลาม อัน เป็นที่เคารพสักการะของชนชาวอิสลามโดยสมบูรณ์ ด้วยการผ่อนผันให้ศาลชั้นต้น ใน ๔ จังหวัดภาคใต้นั้นใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก บังคับคดี เกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชยว่าด้วยการนั้น ทั้งในการพิจารณาพิพากษาคดีเช่นว่านี้ ก็ยังมีกฎหมาย กำหนดให้มีคะโตะะยุติธรรมเป็นผู้นั่งพิจารณา และมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดในข้อ กฎหมายอิสลามร่วมกับผู้พิพากษา แต่ตำแหน่งหน้าที่ราชการของคะโตะะยุติธรรม นั้น บ่อมีขอบเขตอันจำกัดอยู่แต่เฉพาะในศาลชั้นต้นของจังหวัดทั้ง ๔ ดังกล่าว แล้ว เรื่องราวอันเกี่ยวกับคะโตะะยุติธรรมนี้ จึงมิได้อยู่ในความสนใจของผู้ที่อยู่ใน จังหวัดอื่น ฉะนั้น จึงเห็นว่า ถ้าจะเรียบเรียงเรื่องราวอันเกี่ยวกับข้าราชการ ฝ่ายตุลาการตำแหน่งนี้เผยแพร่ก็อาจจะมิประโยชน์แก่ผู้สนใจในเรื่องนี้ตามควร

ตำแหน่งคะโตะะยุติธรรมนี้ แท้เดิมมาหาได้เรียกว่าคะโตะะยุติธรรมไม่ ตาม กฎข้อบังคับ สำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ เรียกตุลาการตำแหน่งนี้ว่า โตะะกาตี บางแห่งเช่น สารตรากระทรวงยุติธรรมที่ ๓๐/๔๓๕๓ ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๔๖๐ ก็เรียกว่า โตะะกาซี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๐ จึงได้มีข้อกำหนดไว้ในสารตรา กระทรวงยุติธรรมฉบับนี้ให้เรียกว่า คะโตะะยุติธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับตำแหน่งเสนา

ยุติธรรมในมณฑลพายัพ แต่ตำแหน่ง คณะยุติธรรม นั้นมีชื่ออย่างไรมาก่อนนั้น หากมีผลเกี่ยวกับความสำคัญแห่งอำนาจหน้าที่ของ คณะยุติธรรม ไม่ เพราะตามกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าวแล้วข้างต้น คณะยุติธรรม หรือ โตะกาลิ หรือ โตะกาซัน มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและมรดก โดยใช้กฎหมายอิสลามเป็นหลักวินิจฉัยคดี ของ คู่ความที่นับถือ ศาสนาอิสลามในศาลชั้นต้น ของ จังหวัดภาคใต้ที่มีชนชาวอิสลามอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากอยู่ด้วย

หัวเมืองปัตตานี โตะซึ่งมีคณะยุติธรรมประจำอยู่ในศาลชั้นต้นนั้น ปรากฏตามข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ ว่าได้แก่ ๑. เมืองปัตตานี ๒. เมืองหนองจิก ๓. เมืองมะห์ริง ๔. เมืองสายบุรี ๕. เมืองยะลอม ๖. เมืองรามันห์ ๗. เมืองระแงะ ทั้งเจ็ดหัวเมืองนี้ ให้ใช้พระราชกำหนดกฎหมายทั้งปวง ในความอาญาและความแพ่ง แต่ความแพ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม เรื่องผู้เมียคดี เรื่องมรดกคดี ซึ่งคนนับถือศาสนาอิสลามเป็นทั้งโจทก์จำเลย หรือเป็นจำเลยให้ใช้กฎหมายอิสลาม ในการพิจารณาและการพิพากษา และให้โตะกาลิซึ่งเป็นผู้และเป็นที่นับถือในศาสนาอิสลามเป็นผู้พิพากษากฎหมายอิสลามนั้น หัวเมืองทั้งเจ็ดนี้ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ (ร.ศ. ๑๒๐) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองเป็นมณฑลเรียกว่า มณฑลปัตตานี แบ่งการปกครองเป็นหัวเมืองใหญ่ ๔ จังหวัดคือ ๑. เมืองปัตตานี เมืองหนองจิกและเมืองมะห์ริงรวมเป็นจังหวัด เรียกว่า จังหวัดปัตตานี ๒. เมืองสายบุรีเป็นจังหวัดสายบุรี ๓. เมืองยะลอมและเมืองรามันห์รวมเป็นจังหวัดเรียกว่าจังหวัดยะลา ๔. เมืองระแงะเป็นจังหวัดเรียกว่าจังหวัดนราธิวาส ต่อมาได้ยุบจังหวัดสายบุรีเป็นอำเภอ ขึ้นกับจังหวัดปัตตานี ครั้น พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ยุบมณฑลปัตตานี คงเหลือแต่จังหวัดปัตตานีจนบัดนี้ ส่วนจังหวัดสตูล ซึ่งมีได้รวมอยู่ในเขตปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมืองดังกล่าวนี้ ได้เริ่มมีคณะยุติธรรมขึ้นตามสารตรากระทรวงยุติธรรมที่ ๓๐/๔๓๕๓ ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๔๖๐ ก็มีความปรากฏในสารตรานั้นว่า “ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า จังหวัดสตูลมีราษฎรพลเมืองเป็นผู้ถือหลักศาสนาอิสลามอาศัยอยู่เป็นอันมาก มีพระราชประสงค์จะทรงบำรุงให้ไ้ดียิ่ง

ลัทธิศาสนานี้โดยเสมอภาคมิได้ลำเอียงดังนี้ เป็นพระราชกรณียกิจอันสืบมาแต่โบราณ
มหากษัตริย์จึงได้มีพระราชบัญญัติไว้ว่า ถ้าบุคคลผู้ถือศาสนาอิสลามพิพาทกันด้วยความ
แค้นเคืองและพิวและทรัพย์สินมรดก ให้ศาลการพิพาทพิจารณาและบังคับคดีคดีโดยลัทธิ
ประเพณีอิสลาม ๖ ๓ ๖ ให้ตั้งตำแหน่งโต๊ะกาซีเป็นผู้ปรับบังคับคดีตามประเพณีนิยมนั้น
พระราชบัญญัตินี้ให้คงรักษาไว้มิให้เพิกถอน ควรแต่จะผ่อนผันวางวิธีเลือกสรร
ตั้งตำแหน่งกาซีให้ลงเป็นระเบียบดังนี้ คือ :

ข้อ (๑) โต๊ะกาซีผู้ปรับบทโกหฺร่าน ควรได้รับ สมมตินิยม ของราษฎร ชาว
อิสลามในแขวงนั้น เป็นผู้กระปรี้กระเปร่ามีความรู้และสามารถในศาสนาอิสลามเป็นผู้ใหญ่เป็นผู้กระปรี้
กระเปร่ามีความสามารถในคำกล่าวโกหฺร่านโดยสมควร เป็นผู้มีความใจรักต่อศาสนาอิสลาม
พระบาทและสมัครภักดีต่อราชการของพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เป็นสัญญาบัตรสำคัญ ข้อที่
พระยาสมุหเทศาภิบาลมีใบบอกเข้าไปว่าได้ปรึกษาหารือพร้อมด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด
เห็นว่า หะยีเต็น ๑ หะยีชัน ๑ กระปรี้กระเปร่ามีความสามารถและเป็นที่ประจักษ์ผลเมือง
นิยมนับถืออยู่เป็นอันมากเห็นปานดังนี้สมควรที่จะเลือกสรรเอาขึ้นตั้งไว้ในหน้าที่ตุลาการ
ฝ่ายอิสลามได้นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว

ข้อ (๒) แດ้นสืบไปให้เรียกตำแหน่งตุลาการนี้ว่า โต๊ะกาซียุติธรรม เทียบ
คำเสนายุติธรรมในมณฑลพายัพ มีหน้าที่เฉพาะเป็นกาซีผู้ปรับบทโกหฺร่านเป็นตุลาการ
บังคับคดีแห่งประเพณีอิสลาม เทียบอำนาจศาลแขวงในพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา
๒๕ อยู่ในบังคับบัญชาของศาลมณฑลฎีกาได้ครอบงำทั่วไป

ข้อ (๓) อำนาจโต๊ะกาซียุติธรรมนี้ให้พึงจำกัดว่า บังคับได้แต่คดีบุคคลผู้ถือ
ศาสนาอิสลามพิพาทกันด้วยความแค้นเคืองและทรัพย์สินมรดก อันจะพึงยกบท
โกหฺร่านขึ้นปรับได้ โดยชอบด้วยกระบวนการพิจารณา นอกจากที่กล่าวเปรียบเทียบกับคดี
นั้น ๆ ให้โต๊ะกาซียุติธรรมทำคำตัดสินลงชื่อแก่ ๒ นาย หรือพร้อมด้วยผู้พิพากษาศาล
จังหวัดรวมเป็น ๒ นายจึงบังคับเป็นคำพิพากษาคดีแห่งประเพณีอิสลามได้ แต่คู่ความพึง
อุทธรณ์ ฎีกา ให้เป็นลำดับตามพระราชกำหนดกฎหมาย.....”

เมื่อประกาศประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว และบรรพ ๖ ว่าด้วยมรดกซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ แล้ว ข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ นั้น ก็ยังคงมีผลใช้บังคับในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล อยู่ตามเดิม เพราะตามพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ และพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีบทบัญญัติว่า บทบัญญัติแห่งบรรพ ๕ และ ๖ นี้ ไม่กระทบกระเทือนถึงกฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ ในส่วนที่เกี่ยวกับ ครอบครัว และ มรดก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ จึงได้มีการประกาศพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ยกเลิกมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ ๕ และ มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นเสีย จึงเป็นอันว่า บทบัญญัติ บรรพ ๕ และ บรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ขยายใช้บังคับไปยังจังหวัดทั้ง ๔ นั้นด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ นั้นเอง จึงได้มีการประกาศพระราชบัญญัติยกเลิกอำนาจ และ หน้าที่ คณะตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดี พ.ศ. ๒๔๘๖ ซึ่งเป็นผลให้ยกเลิกอำนาจและหน้าที่คณะตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ใช้กฎหมายอิสลามซึ่งมีอยู่ในกฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ และบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ๆ เสียทั้งสิ้น ฉะนั้น ตำแหน่งคณะตุลาการซึ่งเคยมีมาแต่เดิม ก็เป็นอันสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้มีประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยการให้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัด ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๔๘๘ ซึ่งเป็นผลให้กลับไปใช้กฎหมายอิสลามแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในการวินิจฉัยคดีแพ่งเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว และมรดกของอิสลามศาสนิกในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งอิสลามศาสนิกเป็นทั้งโจทก์จำเลยหรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท ทั้งการพิจารณา

คดีดังกล่าวนั้น ในศาลชั้นต้นก็บัญญัติให้มีกระโตะยติธรรมหนึ่งนายจึงพิจารณาพร้อมด้วยผู้พิพากษา และให้กระโตะยติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลาม ด้วยเหตุนี้ตำแหน่งกระโตะยติธรรมซึ่งได้ถูกยกเลิกไปแล้วนั้น จึงได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ และคงมีตำแหน่งประจำอยู่ในศาล ๔ จังหวัดภาคใต้ คือ ศาลจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล สืบต่อมาจนบัดนี้

ส่วนวิธีการคัดเลือก การบรรจุ และการแต่งตั้งกระโตะยติธรรมนั้น ตามหลักฐานที่ค้นพบ คือ สารตรากระทรวงยุติธรรมที่ ๓๐/๔๓๕๓ ลงวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ที่กล่าวถึงข้างต้น ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของบุคคลที่สมควรจะแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกระโตะยติธรรมไว้ดังนี้

- (๑) เป็นบุคคลที่ชนชาวอิสลามในจังหวัดนั้นเคารพนับถือ
- (๒) เป็นผู้รอบรู้ด้วยวิญญูญ์แก่การพนับถือในฐานะผู้ใหญ่
- (๓) เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในหลักกฎหมายอิสลามโดยสมควร
- (๔) เป็นผู้มีน้ำใจจงรักภักดีต่อพระยาทสมเค็จพระเจ้าอยู่หัว และสมัครภักดีต่อราชการแผ่นดิน

(๕) ในการเลือกสรรบุคคลที่สมควรจะแต่งตั้งให้เป็นกระโตะยติธรรมนั้น ก็ให้ความตามสารตรากระทรวงยุติธรรมฉบับนี้ว่า เป็นหน้าที่ของสมุหเทศาภิบาลจะปรึกษาหารือพร้อมด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อมีความเห็นว่า ผู้ใดสมควรได้รับแต่งตั้งให้เป็นกระโตะยติธรรมแล้ว ให้รายงานมายังกระทรวงยุติธรรมเพื่อนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต นอกจากสารตราฉบับนี้แล้ว ยังปรากฏตามเอกสารทางราชการที่ค้นพบว่า ในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ มีตำแหน่งกระโตะยติธรรมประจำศาลจังหวัดสตูลว่างอยู่ สมุหเทศาภิบาลพร้อมด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดและโตะอิหม่ามได้ปรึกษาหารือถึงบุคคลที่สมควรจะได้รับแต่งตั้งเป็นกระโตะยติธรรมแล้ว นำมาหารืออธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑล เมื่ออธิบดีผู้พิพากษามณฑลเห็นชอบด้วยแล้ว จึงได้มีรายงานเสนอมายังกระทรวงยุติธรรมเพื่อพิจารณา และนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตต่อไป เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว

กระทรวงยุติธรรมจึงมีหนังสือแจ้งให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลตกลงกับสมุหเทศาภิบาล
เมื่อจกกระทรวงยุติธรรมให้เข้ารับราชการตามตำแหน่งต่อไป

ต่อมาได้มีประกาศพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการ พ.ศ. ๒๔๗๑
ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการตุลาการฉบับแรกนั้น ไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติ
กล่าวถึงกระทรวงยุติธรรมไว้ในพระราชบัญญัตินี้ คำว่า ข้าราชการตุลาการในพระราช
บัญญัตินี้ น่าจะหมายถึงผู้พิพากษาศาลมณฑล หากินความถึงกระทรวงยุติธรรมไม่ คงจะ
เห็นได้จากความในมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัตินี้ว่า ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการ
ตุลาการนั้นจะต้องได้ฝึกหัดเป็นผู้พิพากษามาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปี และเป็นที่พอใจของ
เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ฉะนั้น จึงเข้าใจว่าวิธีการบรรจุและแต่งตั้งกระทรวงยุติธรรม
ในสมัยที่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้แล้ว คงดำเนินไปตามระเบียบเดิมที่กล่าวข้างต้น

ครั้นต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๗๖ อันเป็นเวลาภายหลังที่ได้เปลี่ยนแปลงระบอบการ
ปกครองใหม่แล้ว มีตำแหน่งกระทรวงยุติธรรมประจำศาลจังหวัดยะลาและนราธิวาสว่างลง
จึงดำเนินการบรรจุและแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งที่ว่างโดยวิธีการดังนี้ คือ เมื่ออธิบดีผู้
พิพากษาศาลมณฑล ได้ปรึกษากับสมุหเทศาภิบาลเห็นสมควรแต่งตั้งบุคคลเข้า
แทนตำแหน่งที่ว่าง และกระทรวงยุติธรรมเห็นชอบด้วยอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑล
ได้มีคำสั่งไปยังผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัด ให้ปรึกษากับผู้ว่าราชการจังหวัดดำเนินการ
การเลือกสรรผู้สมควรเข้ารับราชการตามระเบียบวิธีการเลือกสรรกระทรวงยุติธรรม เมื่อ
เลือกได้ผู้ใดก็ให้รายงานเสนอชื่อมายังอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑล เพื่อปรึกษากับสมุห
เทศาภิบาล เมื่อเห็นชอบพร้อมกันแล้วอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลก็รายงานมายังกระทรวง
ยุติธรรม เพื่อพิจารณาและรายงานนายกรัฐมนตรี เพื่อขอพระราชทานพระบรม
ราชานุญาตต่อไป

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการ
พ.ศ. ๒๔๗๗ พระราชบัญญัตินี้ได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการทั้งกระทรวงยุติธรรมไว้ว่า
ให้คัดเลือกจากชนชาวอิสลามผู้มีคุณสมบัติต่อไปนี้ :

(๑) มีอายุไม่น้อยกว่า ๒๕ ปี และมีคุณสมบัติครบถ้วนตามมาตรา ๒๓
อนุมาตรา ๑ และอนุมาตรา ๓ ถึง ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน
พ.ศ. ๒๔๗๖ และ

(๒) มีภูมิลำเนาใน คัมภีร์ ไทหฺรอ่านพอที่จะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งระหว่างคู่
ความหรือจำเลยที่นับถือศาสนาอิสลามเกี่ยวกับวลัษณะผัวเมียและมรดก

ส่วนวิธีการคัดเลือก และวิธีการบรรจุแต่งตั้งกระโตะยุติธรรมตามกฎหมาย
ฉบับนี้มีดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ให้ข้าหลวงยุติธรรมจัดทำบัญชีผู้สมัคร ซึ่งสมควรได้รับการแต่งตั้ง
เป็นกระโตะยุติธรรมขึ้น โดยปรึกษากับข้าหลวงประจำจังหวัดที่เกี่ยวข้อง แล้วเสนอไปยัง
รัฐมนตรีทุกคราวที่จะต้องมีการแต่งตั้ง

(๒) การแต่งตั้งกระโตะยุติธรรมให้บังคับตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติ
นี้ กล่าวคือ เมื่อรัฐมนตรีพิจารณาเห็นสมควรจะแต่งตั้งผู้สมัครคนใดเป็นกระโตะยุติ
ธรรมแล้วให้นำเสนอคณะรัฐมนตรี เมื่อคณะรัฐมนตรีอนุมัติแล้วให้นำขึ้นกราบบังคมทูล
พระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตทรง

นับตั้งแต่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ.
๒๔๗๕ เป็นต้นมา หลักเกณฑ์และวิธีการบรรจุ และแต่งตั้งบุคคลเข้ารับราชการใน
ตำแหน่งกระโตะยุติธรรมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ก็จะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา ๓๐
และ ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ และพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่าย
ตุลาการที่ได้ประกาศใช้ในภายหลังคือ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ
พ.ศ. ๒๔๘๒ มาตรา ๓๒, ๓๓ และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ
พ.ศ. ๒๔๘๕ มาตรา ๓๕, ๓๖ และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ
(ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๔๙๑ มาตรา ๑๒ จนกระทั่งถึงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ
ฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๔๙๗ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนี้ว่า ตามพระราชบัญญัติ
ระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการทุกฉบับดังกล่าวมามีความสำคัญทำนองเดียวกันว่า การ
บรรจุและแต่งตั้งกระโตะยุติธรรมให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งรัฐมนตรีกำหนด

โดยคัดเลือกจากอิสลามศาสนิกผู้มีความซื่อสัตย์และประพฤติดีตามที่กำหนดไว้สำหรับข้าราชการตุลาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ต้องเป็นผู้มีภูมิรู้ ในศาสนาอิสลามพอที่จะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ข้อกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้บัญญัติคุณสมบัติเพิ่มเติมไว้ด้วยว่า ต้องมีความรู้เป็นภาษาไทยอ่านออกเขียนได้

ส่วนวิธีการบรรจุและแต่งตั้ง ซึ่งรัฐมนตรีกว่าว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดไว้ตามอำนาจในพระราชบัญญัติดังกล่าวมา ก็มีความสำคัญทางองเกี่ยวกันดังต่อไปนี้คือ

(๑) ให้ข้าหลวงยุติธรรมหรืออธิบดีผู้พิพากษาภาคประกาศรับสมัคร เมื่อพ้นกำหนดรับสมัครแล้วให้จัดทำบัญชีผู้สมัคร ซึ่งสมควรได้รับการบรรจุและแต่งตั้งเป็นคณะตุลาการชั้น โดยปรึกษากับผู้พิพากษาหัวหน้าศาล และผู้ว่าราชการจังหวัดที่เกี่ยวข้องและเสนอไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

(๒) เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เห็นสมควรบรรจุผู้สมัครผู้ใดเป็นคณะตุลาการชั้น จะให้มีความสำคัญบรรจุและแต่งตั้งนั้นเป็นคณะตุลาการต่อไป

อนึ่ง ในสมัยที่ยังสามารถจ้างบุคคลเข้ารับราชการในตำแหน่งวิสามัญ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีได้ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการนั้นปรากฏว่า กระทรวงยุติธรรมเคยขออนุมัติคณะรัฐมนตรี เพื่อจ้างคณะตุลาการซึ่งต้องออกจากราชการโดยครบเกษียณอายุไว้รับราชการในตำแหน่งวิสามัญต่อไป เช่น ขุนศรีตุลาการ และ นายหะยีกา ระเด่น อาฮาหมัด คณะตุลาการประจำศาลจังหวัดปัตตานี (หนังสือกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๗๕๕/๒๔๗๕ ลงวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๗๕) แต่ในขณะนั้นการจ้างบุคคลเข้ารับราชการในตำแหน่งวิสามัญในหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี ไม่มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๔๙๗ ฉะนั้นจึงไม่อาจจะทำเนิการจ้างบุคคลให้ทำหน้าที่คณะตุลาการในตำแหน่งวิสามัญได้

ส่วนการพิจารณาและพิพากษารรณคดีที่ชนชาวอิสลามเป็นคู่ความในศาลชั้นต้นของ ๔ จังหวัดภาคใต้ นั้น ย่อมจะมีความสำคัญอย่างแตกต่างไปจากการพิจารณาและพิพากษาคดีของศาลชั้นต้นในจังหวัดอื่น ๆ กล่าวคือ

๑. ในคดีอาญา การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของชนชาวอิสลามใน ๔ จังหวัดภาคใต้ไม่มีข้อผิดแผกแตกต่างจากการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของบุคคลที่นับถือศาสนาอื่น เมื่อชนชาวอิสลามกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดแล้ว ก็ย่อมจะต้องถูกจับกุมสอบสวนและฟ้องร้องตามหลักการบัญญัติไว้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับประชาชนพลเมืองอื่น ๆ ที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด และในการพิจารณาคดีอาญาก็กกล่าวนี้ ไม่ต้องมีกะโตะยุติธรรมหนึ่งพิจารณาด้วย ชนชาวอิสลามที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยมีสิทธิโดยสมบูรณ์ที่จะแต่งตั้งทนายเข้าแก้ต่าง รวมตลอดทั้งสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกา คำพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยเสมอภาคกับคนที่นับถือศาสนาอื่น

๒. ในคดีแพ่ง ชนชาวอิสลามในจังหวัดทั้ง ๔ นั้น ได้รับผลปฏิบัติทางบรรทัดเป็นกรณีพิเศษแตกต่างกับผู้นับถือศาสนาอื่นใน ๔ จังหวัดภาคใต้ เพราะตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๔๘๕ มีผลบัญญัติว่าในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่งอันเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกอิสลามศาสนิกของศาลชั้นต้นในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งอิสลามศาสนิกเป็นทั้งโจทก์จำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีไม่มีข้อพิพาท ให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยการครอบครัวและมรดกบังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการนั้น เว้นแต่บทบัญญัติว่าด้วยอายุความมรดก

การพิจารณาคดีแพ่งในศาลชั้นต้น ซึ่งอิสลามศาสนิกมีส่วนเกี่ยวข้องในคดีครอบครัวและมรดก ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลาม พ.ศ. ๒๔๘๕ มีบทบังคับดังต่อไปนี้ คือ

(๑) การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นดังกล่าวแล้ว ต้องมีกะโตะยุติธรรมหนึ่งนายหนึ่งพิจารณาพร้อมด้วยผู้พิพากษา

(๒) กะโตะยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลามและลงลายมือชื่อในคำพิพากษาที่พิพากษาคำวินิจฉัยชี้ขาดนั้นด้วย คำวินิจฉัยชี้ขาดของกะโตะยุติธรรมในข้อกฎหมายอิสลามให้เป็นอันเด็ดขาดในคดีนั้น

(๓) คณะศิษย์ธรรมอาจถูกคัดค้านมิให้ตั้งพิจารณาได้ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา

(๔) เมื่อมีเหตุที่คณะศิษย์ธรรมปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ ให้คู่ความตกลงกันเลือกอิสลามศาสนิกหนึ่งนายปฏิบัติหน้าที่แทนคณะศิษย์ธรรมเฉพาะคดี ถ้าตกลงกันไม่ได้ให้ทางเสนอชื่ออิสลามศาสนิกที่สมควรต่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลฝ่ายละเท่ากัน แต่ไม่ให้เกินฝ่ายละ ๓ นาย เมื่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเลือกผู้ใด จากรายชื่อที่คู่ความเสนอนั้น ให้ผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่คณะศิษย์ธรรมเฉพาะคดีนั้นได้

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเป็นที่เห็นได้ว่าการวินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่งที่ชนชาวอิสลามเป็นคู่ความ ในส่วนที่มีได้เกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกของอิสลามศาสนิกแล้ว บ่อมต้องบังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ส่วนวิธีพิจารณาคดีแพ่งอันเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกของอิสลามศาสนิกนั้น นอกจากที่มีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๔๘๕ ดังกล่าวแล้ว บ่อมต้องดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งทุกประการ

เนื่องจากกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก ซึ่งจะต้องนำมาใช้บังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น มีลักษณะเป็นสิทธิทางศาสนาการยกขึ้นใช้บังคับคดี จะต้องเอามาจากคัมภีร์กิตายในศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นภาษามลายูและภาษาอาหรับ คณะศิษย์ธรรมอาจอ้างคัมภีร์กิตายแสดงความเห็นชี้แจงกันได้ ไม่สะดวกแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี กระทรวงยุติธรรมจึงได้ตั้งกรรมการประกอบด้วยคณะศิษย์ธรรมและผู้พิพากษาอีกบางท่านตรวจคัมภีร์กิตายลัทธิศาสนาอิสลามอันเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกแล้วจึงคำแปลเป็นภาษาไทยให้ชื่อว่า “หลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก” และได้พิมพ์แจกจ่ายให้ศาลที่ต้องใช้ทุกศาลและให้ถือโดยนั้นเป็นหลัก เมื่อเสร็จการประชุมแล้วจึงได้ทำบันทึกขึ้นฉบับหนึ่งให้คณะศิษย์ธรรมและผู้ร่วมการประชุมลงนามไว้ว่า เมื่อมีคดีเกิดขึ้น คณะศิษย์ธรรม จะชี้ ชำคบังคับคดี ตามหลักกฎหมายที่รวบรวมไว้แล้วตลอดไป หากมีปัญหาใดซึ่งไม่มีกล่าวไว้ในหลักกฎหมายนี้จะ

จะบังคับไว้ ก็ให้นำทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดแย้งกับหลักกฎหมายนี้ และเมื่อจะตั้งกระโตะยุติธรรมเข้ารับหน้าที่ใหม่ก็ให้อธิบายไว้ว่า จะต้องให้ผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งใหม่รับรองคำแปลหลักกฎหมายอิสลามดังกล่าวไว้เป็นหลักฐานว่าจะใช้คำแปลหลักกฎหมายอิสลามนั้นเป็นหลักวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกต่อไป จะไม่นำคำภีร์โกทรานอื่นใดมาใช้บังคับแก้คดีดังกล่าวแล้วเป็นอันขาด

หลักกฎหมายอิสลาม ๑ ดังกล่าวแล้ว ได้ใช้เวลาแปลรวบรวมและเรียบเรียงเป็นเวลาประมาณ ๑๒ ปีเศษ จึงแล้วเสร็จ ได้แรกเริ่มดำเนินการขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ทรงชำระคำแปลและตีพิมพ์แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ แต่เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้มีประกาศพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ๑ ซึ่งเป็นผลให้เลิกใช้กฎหมายอิสลามอันเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก ใน ๔ จังหวัดภาคใต้ ฉะนั้น ความจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขกฎหมายอิสลาม ๑ จึงเป็นอันระงับมา จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้มีประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๔๘๘ แล้ว จึงได้มีการตั้งกระทรวงยุติธรรมให้อธิบายคำแปลหลักกฎหมายอิสลาม ๑ นั้น เป็นหลักบังคับคดีอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกต่อมาจนบัดนี้

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๔๘๘ มาตรา ๓ บัญญัติให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกบังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการนั้น หากบัญญัติให้นำกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความมาใช้แทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งด้วยไม่ ฉะนั้นในการพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกของชนชาวอิสลาม ศาลชั้นต้นใน ๔ จังหวัดภาคใต้จึงต้องใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เว้นเสียแต่ในกรณีที่กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกมีข้อบัญญัติเกี่ยวกับการพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกไว้โดยเฉพาะ ก็ต้องบังคับตาม

กฎหมายอิสลามนั้น ในคำแปลหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก มาตรา ๑ ก็มักกล่าวไว้ว่า “เมื่อไม่มีทนายผู้ตั้งแห่งกฎหมายนี้ที่จะใช้บังคับให้นำทนายผู้ตั้งแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดกับหลักกฎหมายนี้” อาทิเช่น ตามมาตรา ๕๔ แห่งคำแปลกฎหมายอิสลาม ๑ บัญญัติว่า ผู้ที่จะเป็นพยานในการสมรสได้จะต้อง (๑) เป็นชาย (๒) เป็นอิสลามิก ๑๓ ๑ และนอกจากนี้ การพิสูจน์ (๑) ความเป็นพรหมจารี (๒) ความพิการแห่งอวัยวะสืบพันธุ์ของภรรยา ๑๓ ๑ ตามมาตรา ๑๓ แห่งคำแปลกฎหมายอิสลาม ๑ บัญญัติให้คู่ความนำสืบด้วยพยานที่เป็นชาย มีจำนวนตั้งแต่ ๒ คน หรือเป็นชาย ๑ คน กับหญิง ๒ คน หรือเป็นหญิง ๔ คนขึ้นไปถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่มีพยานเช่นนั้น มิให้คู่ความฝ่ายนั้นนำสืบ ถ้าคู่ความฝ่ายที่ไม่มีพยานเช่นนั้นเป็นฝ่ายที่กล่าวอ้าง คำกล่าวอ้างนั้นย่อมตกไป โดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีต้องนำสืบหรือสาบานเลย ดังนั้นก็ต้องบังคับตามกฎหมายอิสลามนั้น

อนึ่ง คำแปลกฎหมายอิสลาม ๑ นั้น ยังมีบททั่วไปเกี่ยวกับพยานหลักฐาน อาทิเช่น มาตรา ๑๔ และ ๑๕ บัญญัติถึงคุณสมบัติของพยานไว้ดังนี้

มาตรา ๑๔ คุณสมบัติของพยาน

(๑) พยานในกรณีตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๒ (๑) และ (๔) และมาตรา ๑๔ให้นำทนายผู้ตั้งแห่งมาตรา ๕๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม (มาตรา ๕๔ ผู้ที่จะเป็นพยานในการสมรสได้ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (๑) เป็นชาย ๑๓ ๑)

(๒) พยานในกรณีนอกนั้น ต้องไม่เป็นผู้ไร้ความสามารถ ไม่เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ และไม่เป็นทาส”

“มาตรา ๑๕ พยานบุคคลภายในบังคับข้อยกเว้นบัญญัติดังต่อไปนี้ ห้ามมิให้ศาลรับฟัง แม้ฝ่ายที่มีใ้กล่าวอ้างยินยอมก็ตาม

(๑) ผู้สืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปและโดยตรงลงมา หรือสามีและภริยา อ้างกันและกันเป็นพยานในทางที่เป็นคุณแก่ฝ่ายผู้อ้าง

(๒) พยานที่เป็นศัตรูต่อคู่ความฝ่ายที่มีใ้กล่าวอ้าง

(๓) พยานมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องอยู่ในคดียุติกันนั้น เว้นแต่ตัวความกรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม ห้ามมิให้ศาลฟังถ้อยคำของตัวความเสมือนหนึ่งถ้อยคำของพยาน”

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติในคำแปลหลักกฎหมายอิสลาม ๖ อีกหลายมาตราที่บัญญัติถึงพยานหลักฐาน ซึ่งจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงบางประการ อันเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกเช่นมาตรา ๑๔ ใ้กับบัญญัติถึงพยานหลักฐาน ที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ “ตอละ” ซึ่งหมายความว่า การกลายนิติสัมพันธ์สมรสของสามี อันขาดการสมรสจากภริยาโดยพิถี “ตอละ” เป็นต้น ว่าสามีตอละหรือไม่ สามีตอละโดยเจตนาตอละหรือไม่ เช่นนี้ ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีข้อสงสัยตามข้อกล่าวอ้างแล้ว คู่ความจะต้องนำสืบด้วยพยานที่เป็นชาย มีจำนวนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ทั้งนี้เมื่อมีประเด็นข้อพิพาทในคดีครอบครัวและมรดกเกี่ยวกับข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้ว ศาลชั้นต้นใน ๔ จังหวัดนั้น ก็ย่อมจะต้องยกบทกฎหมายอิสลามนั้น มาใช้บังคับคดี จะนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่งมาใช้บังคับหาได้ไม่

ด้วยวิธีปฏิบัติอันประกอบด้วยการผ่อนสั้นผ่อนยาว ในทางอรรถกถาคึงกล่าวมาแล้ว จึงอำนวยความสะดวกให้การพิจารณาพิพากษาคดีของชนชาวอิสลามใน ๔ จังหวัดภาคใต้ดำเนินไปด้วยดีตลอดมา.

เรื่องนี้ผู้เขียนได้เขียนลงพิมพ์ในหนังสือ “คู่มือ” อันเป็นนิตยสารของกระทรวงยุติธรรม ขณะเมื่อดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๔ สงขลา.

คำสั่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานก่อสร้างศาล

(สำเนา)

คำสั่งที่ ๑๒๔/๒๕๐๕

กระทรวงยุติธรรม

เรื่อง แต่งตั้ง กรรมการ ดำเนิน งาน
ก่อสร้าง ที่ทำการ ศาล จังหวัด
อุทัยธานี, ศาลจังหวัดสตูล,
ศาลจังหวัดตราด, ศาล
จังหวัดกาฬสินธุ์ และศาล
จังหวัดสมุทรสงคราม

ด้วยกระทรวงยุติธรรมได้รับเงินงบประมาณค่า
ก่อสร้างที่ทำการศาลจังหวัดอุทัยธานี, ศาลจังหวัดสตูล,
ศาลจังหวัดตราด, ศาลจังหวัดกาฬสินธุ์ และศาลจังหวัด
สมุทรสงคราม ในงบประมาณ ๒๕๐๖ และได้ขอแจ้ง
ความประกวดราคาก่อสร้างที่ทำการศาลจังหวัดอุทัยธานี
ศาลจังหวัดสตูล ศาลจังหวัดตราด ศาลจังหวัดกาฬสินธุ์
และศาลจังหวัดสมุทรสงคราม ลงวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๐๕
แล้ว

ฉะนั้น จึงขอตั้งคณะกรรมการดำเนินงานก่อสร้าง
ดังกล่าว ดังต่อไปนี้ :-

ก. กรรมการรับซองใบประกวดราคา

๑. หัวหน้ากองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
๒. หัวหน้ากองหมาย สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	„
๓. หัวหน้ากองบังคับคดีล้มละลาย สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	„

ข. กรรมการเปิดซองใบประกวดราคา

๑. ปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
๒. รองปลัดกระทรวงยุติธรรม	„
๓. อธิบดีผู้พิพากษาศาล ๒	„

๔. อธิบดีผู้พิพากษาศาล ๔	เป็นกรรมการ
๕. อธิบดีผู้พิพากษาศาล ๖	"
๖. อธิบดีผู้พิพากษาศาล ๗	"
๗. อธิบดีผู้พิพากษาศาล ๘	"
๘. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดอุทัยธานี	"
๙. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสตูล	"
๑๐. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตราด	"
๑๑. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดกาฬสินธุ์	"
๑๒. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสมุทรสงคราม	"
๑๓. นายช่างหัวหน้ากองแบบแผน ผู้แทนกรมโยธาเทศบาล	"
๑๔. เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม	"
๑๕. นายกุดั่น กลัมพากร	"
๑๖. หัวหน้ากองคลัง กระทรวงยุติธรรม	"

ตั้ง ณ วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๐๕

(ลงชื่อ) พระยาอรรถการีย์นิพนธ์

(พระยาอรรถการีย์นิพนธ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

คำสั่งตั้งกรรมการตรวจการก่อสร้างที่ทำการ

ศาลจังหวัดสตูล

(สำเนา)

คำสั่งที่ ๒๗/๒๕๐๖

กระทรวงยุติธรรม

เรื่อง ตั้งกรรมการ

ตรวจการก่อสร้าง

๑ ล ๑

ศาลจังหวัดสตูล

๑ ล ๑

อนึ่ง คำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ ๑๒๔/๒๕๐๕
ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๐๕ ตั้งกรรมการรับซองใบ
ประกวดราคาและกรรมการเปิดซองใบประกวดราคาก่อ
สร้างที่ทำการศาล ๑ ล ๑ ศาลจังหวัดสตูล ๑ ล ๑ นั้น
บัดนี้ เห็นควรตั้งกรรมการตรวจการก่อสร้างที่
ทำการศาลดังกล่าว ดังต่อไปนี้ :—

๑ ล ๑

ศาลจังหวัดสตูล

๑. อธิบดีผู้พิพากษภาค ๕	เป็นกรรมการ
๒. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสตูล	„
๓. นายกรติ สุวรรณพรหม ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสตูล	„
๔. นายช่างหัวหน้ากองแบบแผน ผู้แทนกรมโยธาเทศบาล	„

๑ ล ๑

สั่ง ณ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖

(ลงชื่อ) พระยาอรรดการิย์นิพนธ์

(พระยาอรรดการิย์นิพนธ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม.

รายนามผู้ดำรงตำแหน่ง

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการศาลฎีกาและศาล

ประจำศาลจังหวัดสตูล ตั้งแต่แรกมาจนถึงสมัยปัจจุบัน

ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒)	หลวงประสานสรรพเหตุ (เอียว รัตนดิลก ณ ภูเก็ต)	ผู้พิพากษา
	นายสตาร์	ผู้พิพากษารอง
	นายฮวด	ยกกระบัตร
ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๓)	หลวงประสานสรรพเหตุ	ผู้พิพากษา
	นายจวน (เลื่อนเป็นขุนสาครสุภา)	ผู้พิพากษารอง
	นายเอียด	ยกกระบัตร
พ.ศ. ๒๔๕๕	หลวงประสานสรรพเหตุ	ผู้พิพากษา
	ขุนภูมิแมน (เซ่ง สักกุล)	ผู้พิพากษารอง
	นายเอียด	ยกกระบัตร
พ.ศ. ๒๔๖๐	หลวงประสานสรรพเหตุ	ผู้พิพากษา
	ขุนภูมิแมน	ผู้พิพากษารอง
	นายหะยีเด็น กันดวนษ์	คณะตุลาการ
	นายหะยีอาซัน หลังปูเต๊ะ	คณะตุลาการ
	นายเอียด รัตนดิลก ณ ภูเก็ต	ยกกระบัตร
(พ.ศ. ๒๔๖๐ เปลี่ยนตำแหน่งยกกระบัตรเป็นจำศาล)		
พ.ศ. ๒๔๖๑	หลวงประสานสรรพเหตุ	ผู้พิพากษา
	ขุนภูมิแมน	ผู้พิพากษารอง
	นายหะยีอาซัน หลังปูเต๊ะ	คณะตุลาการ
	นายเอียด รัตนดิลก ณ ภูเก็ต	จำศาล

พ.ศ. ๒๔๖๗	{ หลวงประสานสรรพเหตุ หลวงนฤพาสัตถกิจ (ขุนภูมิแมน) นายหะย้อฮัน หลังปู่เต๊ะ	ผู้พิพากษา ผู้พิพากษารอง กะโตะยุติธรรม
พ.ศ. ๒๔๖๘	{ หลวงประสานสรรพเหตุ หลวงนฤพาสัตถกิจ นายหะย้อฮัน หลังปู่เต๊ะ นายปลอด ติณรัตน์	ผู้พิพากษา ผู้พิพากษารอง กะโตะยุติธรรม จำศาล
พ.ศ. ๒๔๖๘	{ หลวงดุลยพากย์สุวมันต์ (ปิ่น ปัทมสถาน) หลวงนฤพาสัตถกิจ นายปลอด ติณรัตน์	ผู้พิพากษา ผู้พิพากษารอง จำศาล
พ.ศ. ๒๔๗๑	{ หลวงดุลยพากย์สุวมันต์ (ภายหลังเลื่อนเป็นพระ) นายหะย้อฮัน (นายชอบ หักย้อฮัน) นายหะย้อฮัน บินสอาด นายปลอด ติณรัตน์	ผู้พิพากษา ผู้พิพากษารอง กะโตะยุติธรรม จำศาล
พ.ศ. ๒๔๗๒	{ หลวงสุทธิมนต์นฤนาท (ประนท ศาตะมาน) หลวงนฤนัยประสิทธิ์ นายหะย้อฮัน บินสอาด นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปู่เต๊ะ นายปลอด ติณรัตน์	ผู้พิพากษา ผู้พิพากษารอง กะโตะยุติธรรม กะโตะยุติธรรม จำศาล
พ.ศ. ๒๔๗๓	{ หลวงสุทธิเทศนฤบาล (สุทธิ สุเสารักษ์) หลวงสุทธินัยประสิทธิ์ นายหะย้อฮัน บินสอาด นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปู่เต๊ะ นายปลอด ติณรัตน์	ผู้พิพากษา ผู้พิพากษารอง กะโตะยุติธรรม กะโตะยุติธรรม จำศาล

พ.ศ. ๒๔๗๕	หลวงสุทธเทสนธูปาล	ผู้พิพากษา
	หลวงนิคมสุภา (บุศย์ วิจารณ์ประกิจ)	ผู้พิพากษารอง
	นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
	นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
	นายปลอด ตินรัตน์	จำศาล
พ.ศ. ๒๔๗๖	พระคุณยาทนต์พิจิตร (มังกร เพ็ชรชาติ)	ผู้พิพากษา
	หลวงนิคมสุภา	ผู้พิพากษารอง
	นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
	นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
	นายปลอด ตินรัตน์	จำศาล
พ.ศ. ๒๔๗๗	หลวงประไพพิทยาคูณ (ทองคำ ประคุณหวังสีก)	ผู้พิพากษา
	หลวงนิคมสุภา	ผู้พิพากษารอง
	นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
	นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
	นายปลอด ตินรัตน์	จำศาล
พ.ศ. ๒๔๗๘	หลวงประไพพิทยาคูณ	ผู้พิพากษา
	หลวงนิคมสุภา	ผู้พิพากษารอง
	นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
	นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
	นายทอง อยู่เกษ (นายสุพรรณ อยู่เกษ)	จำศาล
พ.ศ. ๒๔๘๐ (เม.ย.)	หลวงประไพพิทยาคูณ	ผู้พิพากษา
	นายธงไชย จาตุรงกกุล	ผู้พิพากษารอง
	นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
	นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
	นายทอง อยู่เกษ	จำศาล

พ.ศ. ๒๔๘๐ (ก.พ.)	{	หลวงประไพพิทยาคูล	ผู้พิพากษา
		นายธงไชย จาตุรงคกุล	ผู้พิพากษารอง
		นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
		นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
		นายจรัส ศรีวรรณะ	จำศาล

พ.ศ. ๒๔๘๑	{	หลวงประไพพิทยาคูล	ผู้พิพากษา
		นายธงไชย จาตุรงคกุล	ผู้พิพากษารอง
		นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
		นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
		นายอะ คิลกแพทย์ (นายสหัส คิลกแพทย์)	จำศาล

พ.ศ. ๒๔๘๒ ผู้พิพากษาเปลี่ยนเป็นตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

พ.ศ. ๒๔๘๓	{	หลวงประไพพิทยาคูล	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
		นายธงไชย จาตุรงคกุล	ผู้พิพากษา
		นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
		นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
		นายสอ สุขสบาย (นายชวลิต สุขสบาย)	จำศาล

พ.ศ. ๒๔๘๔	{	หลวงประไพพิทยาคูล	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
		นายเกียรติ ผลสวัสดิ์	ผู้พิพากษา
		นายหะยีบاهر บินสอาด	กะโตะยุติธรรม
		นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	กะโตะยุติธรรม
		นายสอ สุขสบาย	จำศาล

พ.ศ. ๒๔๘๖ (ม.ย.)	{ นายสวัสดิ์ วาสวิท (หลวงมณฑุเทศน์วิมลภัย) นายเกียรติ ผลสวัสดิ์ นายหะยีบاهر บินสอาด นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ นายสอ สุขสบาย	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๔๘๖ (ส.ค.)	{ นายสวัสดิ์ วาสวิท นายเกียรติ ผลสวัสดิ์ นายสืบชัย สาดราภัย	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา จำคุก
พ.ศ. ๒๔๘๗	{ หลวงพิสัยสารคุณ (คำ สารคุณ) นายเกียรติ ผลสวัสดิ์ นายสืบชัย สาดราภัย	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา จำคุก
พ.ศ. ๒๔๙๐ (ม.ย.)	{ หลวงพิสัยสารคุณ นายยิ้ม บุณนารมย์ นายอดุล บินสอาด นายหะยีว่าเหต นาปาลิน นายสืบชัย สาดราภัย	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๔๙๐ (ธ.ค.)	{ หลวงพิสัยสารคุณ นายยิ้ม บุณนารมย์ นายอดุล บินสอาด นายหะยีว่าเหต นาปาลิน นายสุนทร วรรณแสง	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก

พ.ศ. ๒๔๕๑ (ม.ย.)	{ นายมนต์ ชูติวงศ์ นายขัม บุณนารมย์ นายอดุล บินสอาด นายหะยีวาหะด นูปาณิน นายสุนทร วรรณแสง	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๔๕๑ (ก.ย.)	{ นายวงษ์ วีระพงศ์ นายขัม บุณนารมย์ นายอดุล บินสอาด นายหะยีวาหะด นูปาณิน นายสุนทร วรรณแสง	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๔๕๓	{ นายวงษ์ วีระพงศ์ นายขัม บุณนารมย์ นายอดุล บินสอาด นายหะยีวาหะด นูปาณิน นายสุทิน เลิศวิรุฬห์	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๔๕๔	{ นายวงษ์ วีระพงศ์ นายสวัสดิ์ สมหวัง นายอดุล บินสอาด นายหะยีวาหะด นูปาณิน นายสุทิน เลิศวิรุฬห์	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๔๕๕ (เม.ย.)	{ นายบรรจบ เสาวรรณ นายสวัสดิ์ สมหวัง นายอดุล บินสอาด นายหะยีวาหะด นูปาณิน นายสุภาส เลิศฤทธิ	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก

พ.ศ. ๒๔๕๕
(พ.บ.)

นายบรรจบ เสาวรรณ
 นายสวัสดิ์ สมหวัง
 นายอดุล บินสอาด
 นายสุภาส เลิศฤทธิ

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
 ผู้พิพากษา
 คณะตุลาการ
 จำคุก

พ.ศ. ๒๔๕๖
(พ.บ.)

นายเทียบ นองบุญนาท
 นายสวัสดิ์ สมหวัง
 นายอดุล บินสอาด
 นายสุภาส เลิศฤทธิ

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
 ผู้พิพากษา
 คณะตุลาการ
 จำคุก

พ.ศ. ๒๔๕๖
(ท.บ.)

นายเทียบ นองบุญนาท
 นายสวัสดิ์ สมหวัง
 นายอดุล บินสอาด
 นายบาราเหม ยี่เส้น
 นายสุภาส เลิศฤทธิ

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
 ผู้พิพากษา
 คณะตุลาการ
 คณะตุลาการ
 จำคุก

พ.ศ. ๒๔๕๗
(พ.บ.)

นายเจริญ โกสิน
 นายสวัสดิ์ สมหวัง
 นายอดุล บินสอาด
 นายบาราเหม ยี่เส้น
 นายสุภาส เลิศฤทธิ

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
 ผู้พิพากษา
 คณะตุลาการ
 คณะตุลาการ
 จำคุก

พ.ศ. ๒๔๕๗
(ท.บ.)

นายเจริญ โกสิน
 นายสวัสดิ์ สมหวัง
 นายอดุล บินสอาด
 นายบาราเหม ยี่เส้น
 นายเลียม มังจันทร์

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
 ผู้พิพากษา
 คณะตุลาการ
 คณะตุลาการ
 จำคุก

พ.ศ. ๒๕๐๐ (ม.ค.)	{ นายเชิญ โกสิน นายสวัสดิ์ สมหวัง นายอดุล บินสอาด นายบาราเหม ยี่เส้น นายล้วน จูชะวนิช	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๕๐๐ (มิ.ย.)	{ นายสนับ กัมภีรยศ นายสวัสดิ์ สมหวัง นายอดุล บินสอาด นายบาราเหม ยี่เส้น นายล้วน จูชะวนิช	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๕๐๑	{ นายสนับ กัมภีรยศ นายพิพัฒน์ จักรางกูร นายอดุล บินสอาด นายบาราเหม ยี่เส้น นายล้วน จูชะวนิช	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๕๐๒	{ นายชุมพล จันทราทิพย์ นายพิพัฒน์ จักรางกูร นายอดุล บินสอาด นายบาราเหม ยี่เส้น นายล้วน จูชะวนิช	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๕๐๓	{ นายชุมพล จันทราทิพย์ นายพิพัฒน์ จักรางกูร นายอดุล บินสอาด นายบาราเหม ยี่เส้น นายจำลอง จีระเสถียร	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก

พ.ศ. ๒๕๐๔ (พ.ศ.)	{ นายสุนทร ศิลปไชย นายกรดี สุวรรณพรหม นายอดุล บินสอาด นายบาราเหม ชีเส็น นายจำลอง จีระเสถียร	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๕๐๔ (ก.ศ.)	{ นายสุนทร ศิลปไชย นายกรดี สุวรรณพรหม นายบาราเหม ชีเส็น นายจำลอง จีระเสถียร	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ จำคุก
พ.ศ. ๒๕๐๖ (พ.ศ.) ถึงปัจจุบัน	{ นายสุนทร ศิลปไชย นายกรดี สุวรรณพรหม นายบาราเหม ชีเส็น นายสอาด กะตะ นายจำลอง จีระเสถียร	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา คณะตุลาการ คณะตุลาการ จำคุก.

คำกล่าวรายงาน

ของ

นายเจริญ ไชยคุปต์ อธิบดีผู้พิพากษภาค ๙

ในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูล

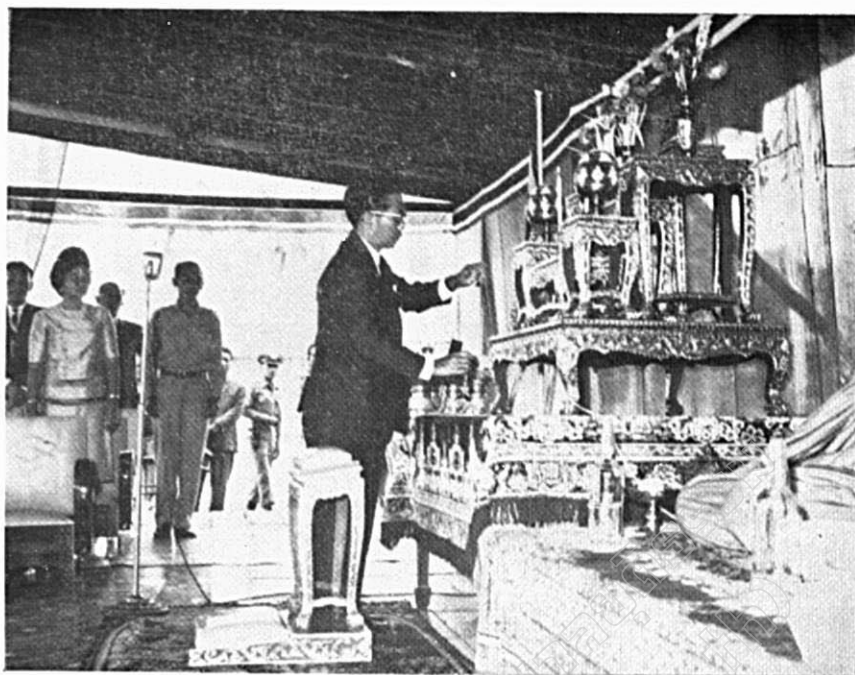
ณ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๐๖

กราบเรียน ท่านปลัดกระทรวงยุติธรรม

ข้าพเจ้าและบรรดาข้าราชการศาลจังหวัดสตูล รู้สึกเป็นเกียรติและปิติยินดีอย่างยิ่งที่ท่านปลัดกระทรวงได้กรุณามาเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลท่ามกลางท่านผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายที่มาร่วมงานในวันนี้

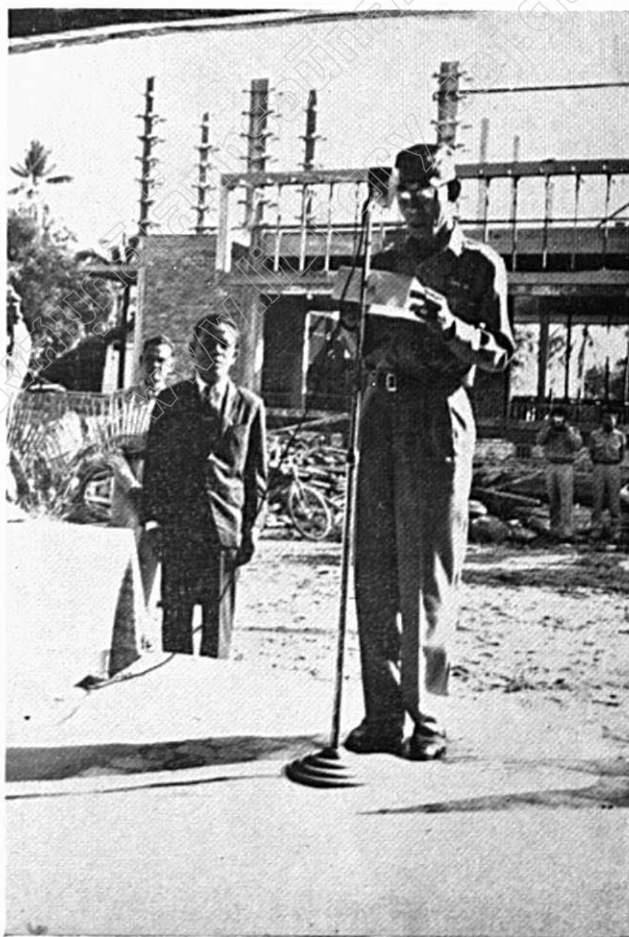
อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลหลังเดิมสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ นานถึง ๕๐ ปีเศษแล้ว เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้องไทย มีห้องพิจารณาห้องเดียว ทว่าอาคารชำรุดทรุดโทรมเพราะความเก่าแก่ไม่สามารถจะซ่อมแซมให้มั่นคงและเหมาะสมต่อไปได้ ทั้งยังคับแคบไม่สะดวกในการปฏิบัติราชการ และไม่สง่างามสมเป็นสถานที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรม คณะรัฐบาลปัจจุบันจึงได้กรุณาอนุมัติงบประมาณให้กระทรวงยุติธรรม ดำเนินการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลใหม่ ซึ่งข้าพเจ้าและบรรดาข้าราชการศาลจังหวัดสตูล ตลอดจนบรรดาข้าราชการอื่น พ่อค้า ประชาชนในจังหวัดสตูล มีความยินดีและทราบดีถึงความกรุณาของกระทรวงยุติธรรมและรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลที่ก่อสร้างใหม่นี้ เป็นอาคารถักสองชั้น ขนาดศาล ๔ บัลลังก์ หลังคาทรงไทย สร้างในที่ดินราชพัสดุที่อยู่ในความครอบครองกระทรวงยุติธรรมแปลงที่ ๕ ปลูกสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลหลังเดิม บริษัทเงินกาก่อสร้างจำกัด เป็นผู้ประมูลรับทำการก่อสร้างได้ในราคา ๑,๓๐๒,๗๘๕ บาท

↑

นายกัธร พันธูลภ
ปลัดกระทรวงยุติธรรม
ประธานในพิธี จุดธูป
เทียนบูชาพระรัตนตรัย

←

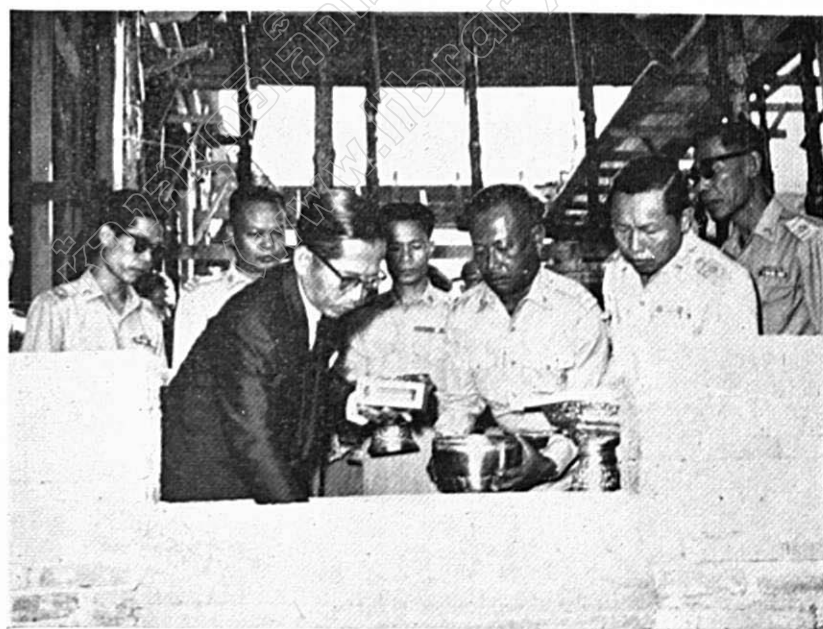
นายเจริญ ไชยคุปต์
อธิบดีผู้พิพากษา
ภาค ๕ กล่าวรายงาน

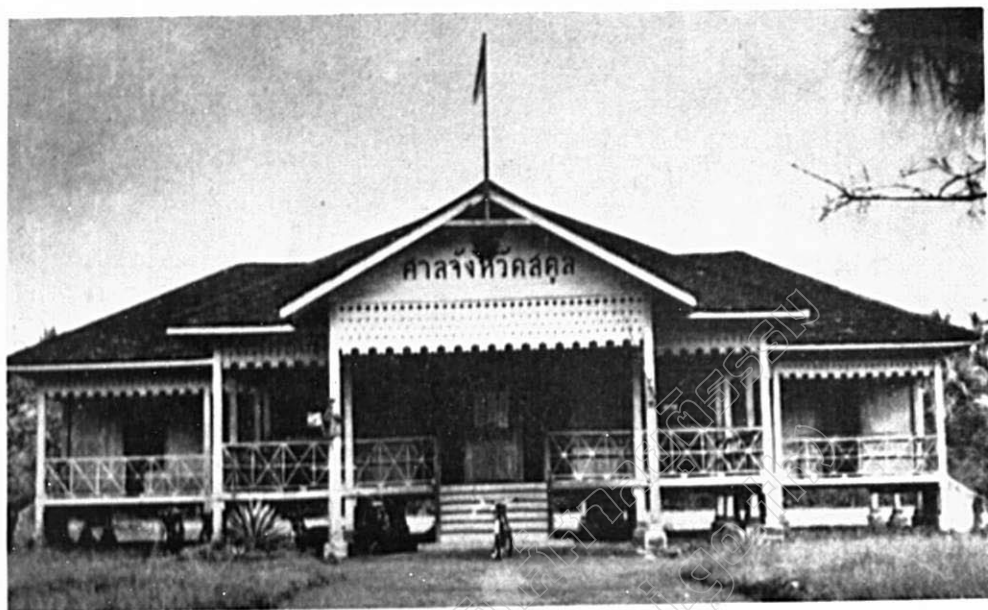

นายกัธ พันธุลาภ ปลัดกระทรวงยุติธรรม
กล่าวตอบ

ปลัดกระทรวงยุติธรรม กำลังวางศิลาฤกษ์

อาคารศาลจังหวัดสตูล (เก่า)

อาคารศาลจังหวัดสตูล (ปัจจุบัน)

กำหนดทำการก่อสร้างแล้วเสร็จตามสัญญาภายในวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๖ ส่วน
แบบแปลนและรายการก่อสร้าง ตลอดจนการจัดส่งนายช่างมาควบคุมการก่อสร้างนั้น ได้
ได้รับความร่วมมือจากกองแบบแผน กรมโยธาเทศบาล จึงขอขอบคุณกรมโยธาเทศบาล
ตลอดจนนายช่างเจ้าหน้าที่ซึ่งได้มีส่วนช่วยเหลือในการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลนี้ไว้
ณ โอกาสนี้ด้วย

อนึ่ง อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลหลังใหม่นี้ เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะ
เป็นอาคารที่สง่างามแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคใต้และจังหวัดสตูล เหมาะสมที่จะเป็นสถานที่
ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชนต่อไป

บัดนี้ ใกล้เคียงอันเป็นอุดมมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพเจ้าขอเชิญท่านปลัดกระทรวง
ยุติธรรมได้โปรดประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูล เพื่อความ
ศิริมงคลแก่อาคารสถานที่อันจะใช้เป็นที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดี เพื่อประโยชน์สุข
และความร่มเย็นแก่ประชาชนจังหวัดสตูลสืบไป.

คำกล่าวทอบ

ของ

นายคำธร พันธุลาภ ปลัดกระทรวงยุติธรรม

ในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูล

วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๐๖

ท่านอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๕ และท่านผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย

ข้าพเจ้ามีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับมอบหมายจากท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมให้มาประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ อาคาร ที่ทำการศาลจังหวัดสตูลในวันนี้

กระทรวงยุติธรรมตระหนักอยู่เป็นอย่างยิ่งว่า อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลหลังเดิม ซึ่งได้ปลูกสร้างและใช้ราชการมาเป็นเวลาประมาณ ๕๐ ปีเศษนั้น ชำรุดทรุดโทรมและคับแคบไม่เหมาะสมจะใช้เป็นที่พิจารณาพิพากษาคดีมาช้านาน จึงได้พยายามขอกองงบประมาณสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดขึ้นใหม่ทุกสมัยรัฐบาลที่แล้วมา แต่หาได้รับอนุมัติเงินงบประมาณตามที่ขอไม่ จนกระทั่งถึงสมัยรัฐบาลนี้ที่ได้กรุณาเล็งเห็นความสำคัญของราชการศาลยุติธรรม จึงได้อนุมัติเงินงบประมาณการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาล เพื่อให้กระทรวงยุติธรรมได้มีโอกาสก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลในจังหวัดต่าง ๆ ตามโครงการเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมา ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ นี้ กระทรวงยุติธรรมได้ริเริ่มงบประมาณสร้างอาคารที่ทำการศาลใหม่รวม ๖ แห่ง คือ ศาลจังหวัดขอนแก่น ศาลจังหวัดกาฬสินธุ์ ศาลจังหวัดนครราชสีมา ศาลจังหวัดสมุทรสงคราม ศาลจังหวัดอุทัยธานี และศาลจังหวัดสตูล

อาคารศาลจังหวัดสตูลหลังเก่าเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว นอกจากชำรุดทรุดโทรมและคับแคบไม่สะดวกแก่การพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และการปฏิบัติงานของ

เจ้าหน้าที่แล้วยังมีรูปทรงเก่าแก่ล้ำสมัย จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะได้สร้างขึ้นใหม่ การที่รัฐบาลอันมี ฯ พล ฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้อนุมัติงบประมาณสร้างอาคารศาลจังหวัดต่าง ๆ ทั้งกล่าวรวมทั้งศาลจังหวัดสุทนต์ขึ้นใหม่ ก็ด้วยพิจารณาเห็นว่า ศาลยุติธรรมเป็นที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชน สมควรจะได้มีที่ทำการอันสง่างาม เป็นที่เคารพเลื่อมใสของบุคคลทั่วไป อาคารหลังนี้เมื่อสร้างเสร็จแล้ว ก็จะเป็นสถานที่ราชการอันสง่างามแห่งหนึ่งในจังหวัดนี้ เหมาะสมที่จะเป็นที่ทำการศาลสถิตยุติธรรม ขอให้ท่านอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา และคณะกรรมการตรวจการก่อสร้าง โปรดช่วยกันเอาใจใส่ควบคุมดูแลให้การก่อสร้างได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สอดตามความปรารถนาของทางราชการ

บัดนี้ ใต้เวลาอันเป็นศุภฤกษ์มงคลกาลแล้ว ข้าพเจ้าจะได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคาร ศาลจังหวัดสุทนต์ที่สร้างใหม่นี้ และขอตั้งสัตยาธิษฐานอัญเชิญอนุภาพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวจังหวัดสุทนต์เคารพนับถือ ได้กลั่นบันดาลให้การก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลหลังนี้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยสมปรารถนา เพื่อจะได้ใช้เป็นสถานที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชนสืบไป.

คำกล่าวรายงาน

โดย

นายเจริญ ไชยคุปต์ อธิบดีผู้พิพากษาศาล ๙

ในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูล

ณ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗

ขอประทานกราบเรียน ฯ พณ ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ในวาระที่ดีที่ ฯ พณ ฯ ได้กรุณามาเป็นประธานในพิธีเปิดอาคารซึ่งจะใช้เป็นที่ทำการศาลจังหวัดสตูลหลังใหม่ในวันนี้ ข้าพเจ้าและบรรดาข้าราชการฝ่ายตุลาการ และข้าราชการฝ่ายอื่น รวมตลอดทั้งทนายความ พ่อค้า ประชาชน ในจังหวัดสตูล รู้สึกเป็นเกียรติและมีความยินดีในความกรุณาของ ฯ พณ ฯ เป็นอย่างยิ่ง

อาคารศาลจังหวัดสตูลหลังเก่าเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวได้ปลูกสร้างและใช้ราชการมาเป็นเวลา ๕๐ ปีเศษแล้ว นอกจากชำรุดทรุดโทรมและคับแคบไม่สะดวกแก่การพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่แล้ว ยังมีรูปทรงเก่าแก่ล้าสมัย คับแคบ ทรุดโทรม ทรุดโทรมอันมี ฯ พณ ฯ เป็นรัฐมนตรีว่าการ จึงได้ขอร้องงบประมาณสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลขึ้นใหม่ และด้วยความกรุณาของคณะรัฐบาลชุดก่อนอันมี ฯ พณ ฯ รอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ได้ตระหนักในความสำคัญของการศาลยุติธรรม และตั้งใจบำรุงเพื่อประโยชน์ที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนอยู่เป็นนิจ รวมทั้งการจัดให้ศาลยุติธรรมได้มีอาคารที่ทำการอันเหมาะสมเป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง และเพียงพอแก่ปริมาณอรรถคดีที่เพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรเพื่อให้ศาลได้ชำระอรรถคดีไปโดยสะดวกและรวดเร็ว จึงได้ขอร้องถึงงบประมาณในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ให้เป็นเงินหนึ่งล้านสี่แสนบาทเศษ เพื่อก่อสร้างที่ทำการอาคารศาล

จังหวัดสตูลขึ้นใหม่ ซึ่งข้าพเจ้าและบรรดาข้าราชการศาลจังหวัดสตูล ตลอดจนชาว
จังหวัดสตูลทั้งมวล รู้สึกทราบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลหลังใหม่นี้ ได้รับความร่วมมือจาก
กองแบบแผน กรมโยธาเทศบาล เป็นผู้ออกแบบแปลนและรายการก่อสร้าง เป็นอาคาร
๒ ชั้น ขนาดศาล ๕ บัลลังก์ หลังคาทรงไทย กว้าง ๑๔.๓๐ เมตร ยาว ๔๘.๒๐
เมตร และได้ส่งนายช่างจากกรมโยธาเทศบาลมาช่วยควบคุมการก่อสร้าง และได้ทำ
การก่อสร้างอาคารศาลหลังใหม่นี้ ในที่ดินที่ใช้อยู่ปลูกสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัด
สตูลหลังเดิม บริษัท จินก่าก่อสร้าง จำกัด เป็นผู้ประมูลรับทำการก่อสร้าง และทำการ
ก่อสร้างแล้วเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๖ จึงขอขอบคุณกรมโยธาเทศบาล
คณะกรรมการตรวจการก่อสร้าง ตลอดจนนายช่างผู้ควบคุมการก่อสร้างและเจ้าหน้าที่
ผู้มีส่วนช่วยเหลือในการก่อสร้าง ณ โอกาสนี้ด้วย

อนึ่ง ในพิธีเปิดอาคารศาลจังหวัดสตูลหลังใหม่นี้ ทางศาลจังหวัดสตูลได้รับความ
ร่วมมือช่วยเหลือจากผู้ว่าราชการจังหวัด บรรดาข้าราชการ ทนายความ พ่อค้า
คหบดี ตลอดจนประชาชนชาวจังหวัดสตูลเป็นอย่างดี จึงขอถือโอกาสขอบคุณไว้

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นมงคลฤกษ์แล้ว ขอเชิญ ฯพณ ฯ ใต้โปรดประกอบพิธี
เปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูล เพื่อเป็นสิริมงคลแก่สถานที่อันจะใช้เป็นที่
พิจารณาพิพากษาอรรถคดีประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมและความร่มเย็นแก่ประชา
ชนจังหวัดสตูลสืบไป.

คำกล่าวตอบ

โดย

พระยาอรรณการยณพนธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูล

ณ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗

ท่านอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๕ และท่านผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติและมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มี โอกาสมาประกอบพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสตูลในวันนี้

กระทรวงยุติธรรมได้ตระหนักอยู่เป็นอันดีว่า ศาลยุติธรรมเป็นที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชน สมควรจะมีอาคารศาลอันกว้างขวางและสง่างามเพื่อสะดวกแก่การปฏิบัติงานและเป็นที่พักพิงของบุคคลทั่วไป ซึ่งข้าพเจ้าถือว่า การจัดให้ศาลได้มีสถานอันเหมาะสมตามเหตุผลดังกล่าว เป็นการระสรวนของข้าพเจ้าที่จะต้องดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงไปตามกำลังงบประมาณที่จะได้รับอนุมัติ สำหรับที่ทำการศาลจังหวัดสตูลหลังเก่านั้น ตามรายงานของท่านอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๕ ข้อมเป็นที่ยอมรับว่า ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นอาคารศาลยุติธรรมในขณะนี้ เพราะเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว มีห้องพิจารณาห้องเดียว ก่อสร้างเมื่อสมัย ๕๐ กว่าปีมาแล้วชำรุดทรุดโทรมและคับแคบ กระทรวงยุติธรรมจึงได้เสนอของบประมาณก่อสร้างศาลใหม่ และได้รับความกรุณาจากรัฐบาลชุดก่อนอนันต์ ๆ พล. ๆ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ให้งบประมาณก่อสร้างเป็นจำนวนเงินหนึ่งล้านสี่แสนบาทเศษ เพื่อดำเนินการก่อสร้างที่ทำการศาลจังหวัดสตูลใหม่ขึ้นในที่ดินที่ได้ใช้ปลูกสร้างอาคารหลังเดิม

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาเห็นว่าการก่อสร้างได้สำเร็จเรียบร้อยเป็นศาล ๔ บัลลังก์ สง่างามดังที่เห็นอยู่ขณะนี้ ในนามของกระทรวงยุติธรรม ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านและคณะ

กรรมการตรวจการก่อสร้าง ตลอดทั้งท่านผู้ที่ได้กรุณาร่วมมือเอื้อเฟื้อช่วยเหลือด้วยประการ
ต่าง ๆ ไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณท่านที่ให้เกียรติมาร่วมในงานนี้ด้วย

ในที่สุด ข้าพเจ้าขอตั้งสัตยาธิษฐานอัญเชิญอนุภาพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงดล
บันดาลให้อาการที่ทำการศาลจังหวัดสตูลแห่งนี้ ได้สถิตสถาพรยั่งยืนนาน เพื่อจักได้เป็นที่
ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรม ให้แก่ประชาชนสืบไป

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นสุกฤกษ์มงคลกาล ข้าพเจ้าจึงขอประกอบพิธีเปิดอาคารที่
ทำการศาลจังหวัดสตูล ณ บัดนี้.

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coi.go.th)